

بررسی چالش‌ها و ظرفیت‌های برگزاری حراجی‌های هنری و ارائه پیش‌نویس قانونی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شماره مسلسل: ۱۹۴۸۴
کد موضوعی: ۲۷۰

مرکز پژوهش‌های
مجلس شورای اسلامی

تاریخ انتشار:
۱۴۰۲/۱۰/۵

عنوان گزارش:
بررسی چالش‌ها و ظرفیت‌های برگزاری حراجی‌های هنری
و ارائه پیش‌نویس قانونی

نام دفاتر:
مطالعات فرهنگ و آموزش (گروه فرهنگ عمومی، هنر و صنایع خلاق)

تهیه و تدوین:
ابراهیم غلامپور اهنگر

ناظران علمی:
رضا مستمع، موسی بیات

اظهار نظرکنندگان:
سعید شفیعا، سعید سعید هاشمی، محمد شکوری (دفتر مطالعات حقوقی)

اظهار نظرکنندگان خارج از مرکز:
محمد خراسانی زاده (مدیرکل هنرهای تجسمی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی)،
افسر موموندی (مدیر دفتر اقتصاد فرهنگ و هنر فرهنگ و ارشاد اسلامی)،
سیدامین مویدی اصفهانی (مشاور برنامه ریزی و نظارت راهبردی معاونت هنری فرهنگ و ارشاد
اسلامی)، محمد رضا زنگنه (کارشناس اداره کل هنرهای تجسمی حوزه هنری انقلاب اسلامی)،
سیدمصطفی زراوندیان (معاون هنری مرکز هنرهای تجسمی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی)،
نسرین لشگری (کارشناس اداره بازاریابی و تجاری سازی وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع
دستی)، جعفر واحدی (رئیس موسسه توسعه هنرهای تجسمی)

گرافیک و صفحه آرایی:
سیده فاطمه ابوطالبی

ویراستار ادبی:
سیده مرضیه موسوی راد

واژه‌های کلیدی:
۱. هنرهای تجسمی
۲. اقتصاد فرهنگ
۳. حراجی هنری
۴. بازار هنر
۵. سیاستگذاری فرهنگی

تاریخ شروع مطالعه:
۱۴۰۲/۰۵/۰۱

فهرست مطالب

چکیده.....	۶
خلاصه مدیریتی.....	۶
۱. مقدمه.....	۸
۲. مصادیق هنرهای تجسمی و مسئله تعریف آن در قوانین.....	۹
۳. جایگاه اقتصاد هنرهای تجسمی.....	۱۱
۴. حراج آثار هنری در ایران.....	۱۳
۵. جایگاه حقوقی حراجی ها و یا خانه های حراج.....	۱۴
۶. نظام قانونی حاکم بر حراجی های کشور.....	۱۵
۷. ابعاد قانونگذارانه حراجی های هنری.....	۱۷
۸. نتیجه گیری و پیشنهادها.....	۲۲
پیش نویس قانون برگزاری حراج های هنری.....	۲۵
منابع و مأخذ.....	۲۸
پیوست: جدول فروش حراجی های هنری ایران.....	۲۹

فهرست جدول

جدول ۱. مصادیق و گونه های هنرهای تجسمی.....	۹
---	---

فهرست نمودارها

نمودار ۱. سیر درآمدهای حراج هنرهای زیبا و NFT در سطح جهان (۲۰۰۸ تا ۲۰۲۲).....	۱۲
نمودار ۲. درصد سهم گردش مالی حراج هنرهای زیبا و NFT براساس گونه هنری (۲۰۲۲).....	۱۲
نمودار ۳. میزان فروش ریالی حراج تهران از سال ۱۳۹۱ تا ۱۴۰۲.....	۱۳
نمودار ۴. میزان فروش دلاری حراج تهران از سال ۱۳۹۱ تا ۱۴۰۲.....	۱۴

بررسی چالش‌ها و ظرفیت‌های برگزاری حراجی‌های هنری و ارائه پیش‌نویس قانونی

چکیده

شناسنامه برای آثار؛ ثبت جریان معاملاتی آثار؛ حق فروش مجدد؛ حق بهره‌برداری؛ نقض حقوق مالکیت فکری و معنوی؛ تضمین اصالت؛ حفظ حریم خصوصی افراد؛ مالیات؛ تنوع و محتوای آثار؛ مدیریت مالی؛ شفافیت مالی؛ توجه به هنرهای دیجیتال (رقومی)؛ نهاد ناظر؛ توزیع جغرافیایی حراج‌های هنری؛ توانایی شخص متقاضی برگزاری حراج و حضور نمایندگی‌های حراجی‌های خارجی در کشور. در کنار این الزامات پیشنهادهایی ارائه شده است که مهم‌ترین آنها عبارتند از: تسریع در تدوین و تصویب سند راهبردی هنرهای تجسمی؛ بازطراحی ساز و کارها، فرایندها و ساختارهای اداری در دستگاه‌های متولی؛ ایجاد حراجی‌های هنری اسلامی مشترک با کشورهای اسلامی؛ افزایش توجه به هنرهای سنتی و به‌روزرسانی قوانین مربوط به مالکیت ادبی و هنری.

حراجی‌های هنری به‌عنوان بازار هنری و رویدادی فرهنگی امروزه جایگاه مهمی در سیاست‌گذاری فرهنگی دارند. با وجود سابقه هنری طولانی و وجود هنرمندان بسیار در حوزه هنرهای تجسمی کشور، پس از گذشت ۶۳ سال از تأسیس نخستین نگارخانه، این شکل از بازار هنری در ایران در سال ۱۳۹۱ به راه افتاد. بررسی قوانین و مقررات موجود در کشور نشان از خلأ قانونی در خصوص برگزاری حراج هنری و رفع دغدغه‌های شکل گرفته پس از فعالیت این رویداد دارد. با توجه به تجربیات موجود از حراجی‌های جهانی و نیز الزامات و نیازهای سیاستگذارانه و قانونگذارانه، این گزارش پیشنهادهایی را برای تدوین قانون یا مقرره‌ای مستقل برای برگزاری حراج هنری ارائه کرده و الزاماتی را برای تدوین در نظر داشته است؛ نظیر، ارزش‌گذاری و قیمت‌گذاری آثار؛ صدور

خلاصه مدیریتی

مادی، معنوی، فرهنگی و هنری ضرورت دارد تا فعالیت‌های اندک حراجی‌ها در داخل را مورد حمایت قرار داد تا از خروج بی‌ضابطه آثار ممانعت به عمل آید و خلأها و موانع قانونی آن برطرف شود. با این اوصاف و با توجه به نقدهای مربوط به نحوه برگزاری حراجی‌ها، مانند چرخه معیوب توزیع، فهرست معدود آثار، مسائل مربوط به پول‌شویی، نحوه تسهیم درآمدها میان هنرمندان و گالری‌دارها و غیره لزوم تنظیم‌گری وضع موجود را دوچندان می‌کند.

نقطه نظرات / یافته‌های کلیدی

در اسنادی مانند «نقشه مهندسی فرهنگی کشور» و «سند ملی توسعه فناوری‌های فرهنگی و نرم» مصوب شورای عالی انقلاب

بیان / شرح مسئله
با وجود سابقه کهن هنری در ایران، اما ساز و کارهای اقتصادی برای امرار معاش هنرمندان حوزه هنرهای تجسمی چندان توسعه پیدا نکرده است. اگرچه چند حراجی هنری در کشور حضور دارند تنها یک حراجی تداوم یافته که البته با آنچه در اقتصاد هنر در جهان و منطقه می‌گذرد، فاصله دارد. کم کردن هرچه سریع‌تر این فاصله‌ها هنوز هم برای اقتصاد هنرهای تجسمی اهمیت دارد. زیرا حراجی‌های خارجی که در پیرامون کشور (به‌صورت خاص نمایندگی حراج کریستیز در بی) در حال فعالیت هستند، جذابیت اقتصادی بالاتری برای مالکان آثار هنری ایجاد می‌کنند تا برای عرضه آثار خود به آنجا مراجعه کنند. برای حفظ سرمایه‌های

- صدور شناسنامه برای آثار یا ثبت سند رسمی.
- ثبت جریان معاملاتی آثار.
- حق فروش مجدد و بهره‌برداری.
- مسائل مربوط به بیمه و مالیات آثار.
- نقض حقوق مالکیت فکری و معنوی.
- حقوق نسخه برداری و تکثیر.
- جعل شناسنامه‌ها و گواهی‌نامه‌ها و تضمین اصالت.
- حفظ حریم خصوصی افراد.
- صادرات و واردات.
- نحوه ورود آثار و منع انحصار.
- محتوا و تنوع آثار.
- برندسازی برای حراج و هویت‌مند بودن آن.
- مراقبت از اثر در خانه حراج و سلامت و بی‌نقص بودن آن.
- نقل و انتقال پول میان خریدار و فروشنده و شفافیت مالی.
- توجه به هنرهای دیجیتال (رقومی).
- مکان برگزاری حراج و نهاد ناظر.
- توزیع جغرافیایی حراج‌های هنری.
- ایجاد سیستم رزرو (ذخیره) یا گارانتی (ضمانت).
- توانایی شخص و یا اشخاص متقاضی برگزاری حراج.
- حضور نمایندگی‌های حراجی‌های خارجی در کشور.

پیشنهاد راهکار تقنینی، نظارتی یا سیاستی

برای اینکه رونق و شکوفایی مطلوب و مداوم در حوزه حراجی‌های هنری وجود داشته باشد، در وهله اول باید توجه شود که مسائل مدیریتی حوزه هنرهای تجسمی برطرف شود، یا حداقل کاهش یابد. زیرا در صورت مدیریت درست هنرهای تجسمی امکان داشتن حراج‌های هنری قابل توجه برای فعالان داخل و خارج از کشور فراهم می‌آید.

در سطح سیاستی پیشنهاد می‌شود موارد زیر مورد توجه قرار گیرد:

- تسریع در تدوین و تصویب سند راهبردی هنرهای تجسمی توسط شورای عالی انقلاب فرهنگی؛
- بازطراحی ساز و کارها، فرایندها و ساختارهای اداری در دستگاه‌های متولی هنرهای تجسمی؛
- تجلی حکمت اسلامی در هنر با تقویت حضور حوزه‌های علمیه؛
- معاصر سازی هنرهای سنتی در جهت تقویت هویت هنری؛
- ایجاد حراجی‌های هنر اسلامی مشترک با کشورهای اسلامی؛
- در نظر گرفتن جایگاه اقتصاد هنر در اقتصاد ملی و احصای آن به‌عنوان یکی از منابع درآمدی ملی؛

فرهنگی از هنرهای تجسمی به‌صراحت یاد شده است. در قوانین نیز حراج به‌صورت عام در ماده (۲) قانون تجارت (مصوب ۱۳۱۱/۲) و در بند «ج» ماده (۳) قانون «حمایت از هنرمندان، استادکاران و فعالان صنایع دستی» (مصوب ۱۳۹۶/۱۰/۲۶) به برگزاری حراج آثار فاخر اشاره شده است. در سطح مقررات هم «آیین‌نامه مدیریت، ساماندهی، نظارت و حمایت از مالکان و دارندگان اموال فرهنگی - تاریخی منقول مجاز» (مصوب ۱۳۸۴/۵/۵) هیئت‌وزیران) به برگزاری حراج آثار فاخر اشاره شده که به حوزه میراث فرهنگی برمی‌گردد. به استناد بند «۲۱» ماده (۲) قانون اهداف و وظایف وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی (مصوب ۱۳۶۵/۱۲/۱۲)، «دستورالعمل صدور مجوز برگزاری جشنواره و نمایشگاه فرهنگی و هنری و نظارت بر آنها» تدوین و ابلاغ شد (در تاریخ ۱۴۰۰/۳/۳ توسط وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی وقت). در جزء «۱» بند «۶» دستورالعمل مذکور درج شده که «این دستورالعمل ناظر بر برگزاری فعالیت‌های فرهنگی و هنری مسابقه‌ای یا حراج و فروش آثار هنرهای تجسمی نیست... و فعالیت‌های مربوط به بازار هنر و حراج مشمول ماده (۸) دستورالعمل اجرایی تجارت اموال فرهنگی تاریخی و هنری منقول مجاز، موضوع مصوبه شماره ۱۰۵۵۷۶/ت/۵۴۹۲۹ مورخ ۸/۲۲/۱۳۹۸/۸ هیئت‌وزیران، تبصره «۲» الحاقی به ماده (۲۹) «آیین‌نامه مدیریت، ساماندهی، نظارت و حمایت از مالکان و دارندگان اموال فرهنگی تاریخی منقول مجاز» (موضوع مصوبه شماره ۱۵۵۶۷۱/ت/۵۴۶۷۹ مورخ ۱۳۹۷/۱۱/۲۳) «دستورالعمل صدور مجوز تأسیس و فعالیت نگارخانه» (مصوب ۱۳۷۹/۳/۲۷) توسط وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی) و دیگر ضوابط مربوطه است. لذا از این نظر قانون یا مقرر اختصاصی که بتواند حوزه‌ها و ابعاد برگزاری حراج هنری در کشور را پوشش دهد، وجود ندارد.

از نظر اقتصادی، حقوقی و حتی هنری به موضوع حراجی‌ها باید پرداخته شود، تا بتواند در جایگاه خود به‌عنوان خانه حراج به‌صورت مطلوبی نقش ایفا کند و در جریان‌های هنری و اقتصادی نقش مؤثری داشته باشد، نیازمند تنظیماتی است که بخشی از آن به نظام قانونگذاری بازمی‌گردد. این تنظیمات به امور مربوط به برگزاری حراجی و شرایط آن و همچنین مسئولیت‌های حراجی از یک‌سو و از سوی دیگر وظایفی که دولت نسبت به حراجی‌ها در راستای حمایت یا نظارت دارد، مرتبط است. مهم‌ترین موضوعات و مسائل که در این تنظیم‌گری باید مورد توجه قرار گیرند به شرح زیر است:

- ارزش‌گذاری و قیمت‌گذاری آثار.

خرید و فروش دیجیتال (رقومی).
در سطح تقنینی هم با توجه به اینکه خلأ جدی در حوزه تنظیم‌گری برای حراجی‌های هنری و خانه‌های حراج در کشور وجود دارد، نخستین و مهم‌ترین پیشنهاد تقنینی این گزارش تدوین قانونی مستقل برای این حوزه می‌باشد که پیش‌نویس آن در انتهای گزارش ارائه شده است.

- تقویت زیرساخت‌های آموزش هنر در کشور؛
- حمایت از صادرات آثار هنرمندان ایرانی به بازارها و حراج‌های بین‌المللی؛
- کمک به تأمین مواد اولیه لازم برای تولیدات هنری و قطع وابستگی در این خصوص به خارج از کشور؛
- به‌روزرسانی قوانین مربوط به مالکیت ادبی و هنری؛
- ایجاد زمینه‌های تولید و عرضه در فضای مجازی و سکوه‌های

۱. مقدمه

شاید بتوان گفت، مهم‌ترین عناصر فرهنگی را که به‌صورت هویت تمدنی در آمده و در گستره تاریخ، شناسنامه سبک و سیاق زندگی انسان بوده باید در دل هنرهای تجسمی جستجو کرد. نقاشی، طراحی و معماری همواره مصادیق تمدنی بوده‌اند که هویت‌های فرهنگی را قابل خوانش می‌کنند. ترکیب خطوط و رنگ‌های ثبت شده بر آثار به‌جا مانده از گذشتگان ما و آثاری که امروزه خلق می‌شوند، ادای دینی به فرهنگ و تمدن گذشته، حال و آینده خود خواهند داشت. از این‌روست که هویت هنر اسلامی و ایرانی از دل این خطوط و رنگ‌ها برآمده و حکمت و اندیشه خود را به جهانیان نمایانده است.

با وجود سابقه کهن هنری در ایران، اما ساز و کارهای اقتصادی برای امرار معاش هنرمندان این عرصه چندان توسعه پیدا نکرده است. سالیان متمادی تبادل آثار هنری به‌شکل سنتی معاملات بود. با ایجاد نگارخانه‌ای در سال ۱۳۲۸ سعی شد گونه‌های جدیدتری از فعالیت اقتصادی پیرامون آثار هنری شکل بگیرد. پس از گذشت ۶۳ سال بالاخره در سال ۱۳۹۱ نخستین حراجی هنری در تهران برگزار شد. در حالی که در سطح جهان تبادل آثار هنری به‌صورت حراج، قرن‌ها پیشتر آغاز شده بود، اما این قدم‌ها با آنچه در اقتصاد هنر در جهان می‌گذرد، فاصله دارد.

کم کردن هرچه سریع‌تر این فاصله‌ها هنوز هم برای اقتصاد هنرهای تجسمی اهمیت دارد، چراکه حراجی‌های خارجی که در پیرامون کشور (به‌صورت خاص نمایندگی حراج کریستیز در دبی) در حال فعالیت هستند، جذابیت اقتصادی بالاتری برای مالکان آثار هنری ایجاد می‌کنند تا برای عرضه آثار خود به آنجا مراجعه کنند. برآوردهای غیررسمی حاکی از آن است که بین ۳۰ تا ۳۵ درصد از آثاری که در حراجی‌های منطقه به فروش می‌رسند، متعلق به ایرانی‌هاست. مقام معظم رهبری ^{مدظله‌العالی} نیز پیشتر تأکید داشته‌اند که باید «با سیاستگذاری صحیح، راه ورود گسترده تولیدات هنرمندان ایرانی را به بازارهای جهانی هموار ساخت» [۱]. اگرچه این امر بسیار پسندیده است و حضور جهانی مقتدرانه و رو به گسترشی را نوید می‌دهد، اما باید توجه داشت که این حضور هم‌اکنون آورده مناسبی را از نظر اقتصادی برای هنرمندان ایرانی ندارد و با آنچه که مطمح نظر ایشان بوده فاصله دارد. زیرا از یک‌سو خود هنرمندان آثار خود را به قیمت پایین به فروش می‌رسانند و از سوی دیگر این آثار توسط مالکان غیرایرانی به فروش رفته و غالب منافع در خارج از اقتصاد فرهنگ ایران رقم می‌خورد. اگر همین حراجی در داخل کشور اتفاق بیفتد انتظار می‌رود هم‌عزت و شأنیت هنرمندان و آثار هنری حفظ شود و هم سرمایه مناسبی در اقتصاد فرهنگ و هنر ایران وارد شود که قطعاً خود هنرمندان به‌صورت غیرمستقیم (به‌خاطر وارد شدن سرمایه به چرخه اقتصاد هنر) نیز بهره‌مند خواهند شد. لذا برای حفظ و تقویت سرمایه‌های مادی، معنوی، فرهنگی و هنری برای حضور مقتدرانه در عرصه‌های جهانی، بهینه‌سازی ساز و کارهای اقتصادی و بازاری هنر و رفع دغدغه‌های هنرمندان و فعالان حوزه هنرهای تجسمی ضرورت دارد تا فعالیت‌های اندک حراجی‌ها در داخل را مورد حمایت قرار داد و خلأها و موانع قانونی آن برطرف شود تا از خروج بی‌ضابطه آثار ممانعت به عمل آید و حتی در صورت فعالیت در خارج از کشور بازگشت سرمایه میسر شود، اما از سوی دیگر ندهایی نیز به نحوه برگزاری حراجی‌ها وارد است که از آن جمله می‌توان به چرخه معیوب توزیع، فهرست معدود آثار از افرادی خاص و رانت کنترل‌شده، مسائل مربوط به پول شویی، نحوه تسهیم درآمدها میان هنرمندان و گالری‌دارها و غیره اشاره داشت که لزوم تنظیم‌گری وضع موجود را دوچندان می‌کند. از این جهت، در گزارش پیش‌رو سعی شده تا منظر قانونگذارانه ابعاد فعالیت این رویداد بررسی و مسائلی که برای هنرمندان مطرح بوده در قوانین و مقررات موجود مورد واکاوی قرار گیرند.

۲. مصادیق هنرهای تجسمی و مسئله تعریف آن در قوانین

هنرمندان هنرهای سنتی و ضوابط ارزشیابی این هنرمندان در رشته‌های کتابت، نگارگری و هنرهای صناعی (مصوب جلسه ۴۷۷ مورخ ۱۳۸۰/۱/۲۱ شورای عالی انقلاب فرهنگی) (که در واقع مبنای ارائه متمم بود) فهرست عناوین مشاغل و رشته‌های هنری موضوع ضوابط ارزشیابی هنرمندان هنرهای سنتی در رشته‌های کتابت، نگارگری و هنرهای صناعی کل کشور ذکر شده که به شرح زیر است.

هنرهای تجسمی گونه‌های مختلفی دارد. در ماده (۴) متمم آیین‌نامه شورای ارزشیابی هنرمندان، نویسندگان و شاعران کشور (مصوب پانصد و شصت و نهمین جلسه مورخ ۱۳۸۴/۰۷/۱۲ شورای عالی انقلاب فرهنگی)، هنرهای تجسمی شامل «نقاشی، ارتباط تصویری، عکاسی، مجسمه‌سازی، طراحی صحنه و دکور» برشمرده شده است، البته در کنار آن به طراحی، خوش‌نویسی، کاریکاتور، تصویرسازی و سرامیک نیز اشاره می‌شود. اما پیش از آن در جدول ۲، آیین‌نامه تشکیل شورای ارزشیابی

جدول ۱. مصادیق و گونه‌های هنرهای تجسمی

هنرهای صناعی:	کتابت:
۲۱. جواهرساز	۱. خوشنویس
۲۲. چرم‌دوز و نقاشی روی چرم	۲. کتیبه‌نویس
۲۳. نقش‌بند	نگارگری:
۲۴. مرمت‌کار نسخ خطی، جلدساز و صحاف	۱. نگارگر
۲۵. مرمت‌کار آثار هنری	۲. تذهیب‌کار
۲۶. رفوگر	۳. نقاش قهوه‌خانه (خیالی‌ساز)
۲۷. مرمت‌کار ابنیه تاریخی	۴. طراح سنتی
۲۸. کتاب‌آرا	۵. طراح و نقاش فرش
۲۹. روغنی‌ساز	۶. نقاش پشت شیشه
۳۰. چیت‌ساز (قلمکارساز)	
۳۱. چیتگر	
۳۲. کلافه‌ای‌کار	
۳۳. حصیرباف و معرق‌کار	
۳۴. عروسک‌ساز سنتی	
۳۵. سوزن‌دوز	
۳۶. رودوز سنتی	
۳۷. شیشه‌گر، نقاشی روی شیشه و تراشکاری روی شیشه	
۳۸. کاشی‌ساز	
۳۹. ریزکار و نازک‌کار چوب	
۱. قلم‌زن	
۲. فلزکار	
۳. دواتگر	
۴. زرگر	
۵. ملیله‌کار	
۶. کوفتگر	
۷. سفالگر	
۸. خاتم‌ساز	
۹. سازنده سازهای سنتی	
۱۰. قالی‌باف	
۱۱. گلیم‌باف	
۱۲. نساج سنتی	
۱۳. زری‌باف	
۱۴. معرق‌کار	
۱۵. منبت‌کار	
۱۶. گره‌چین	
۱۷. گچ‌بر	
۱۸. آیینه‌کار	
۱۹. میناساز	
۲۰. حجار هنری	

ارزشیابی هنرمندان کشور را به دو گروه هنرهای سنتی و صناعی (شامل بازده سرشاخه)^۱ و گروه هنرهای زیبا (شامل فصل ۳ فصل ۱۶ سرشاخه)^۲ دسته‌بندی کرده است.

قربان نزدیک این هنرها به خصوص «گروه هنرهای سنتی و

شورای ارزشیابی هنرمندان کشور در جلسه شماره ۳۴۰ خود آیین‌نامه داخلی و ضوابط اجرایی این شورا را با عنوان «آیین‌نامه داخلی و ضوابط اجرایی شورای ارزشیابی هنرمندان کشور» تصویب کرد [۲] که در آن معرفی رشته‌های قابل بررسی در شورای

۱. گروه هنرهای سنتی و صناعی: معماری سنتی و تزیینات وابسته به معماری؛ مرمت بنا (سفت‌کاری، آمود، آندود)؛ صحافی سنتی و جلدسازی و کاغذسازی؛ مرمت آثار (نسخه‌های خطی و قطعات هنری، صحافی سنتی، جلدسازی)؛ بافتنی‌ها و نساجی سنتی (طراحی و اجرا) (فرش‌ها (قالی، گلیم، جاجیم و...)، نساجی سنتی (ترمه، زری، مخمل، دارایی و...)، رودوزی‌های سنتی (پتله، سرمه، سوزن‌دوزی، آبیده‌دوزی، رشتی‌دوزی و...)؛ صنایع و آرایه‌های فلزی (طراحی و اجرا) (ساخت آثار، دوات‌گری، چکش‌کاری و...)، تزیینات، قلم‌زنی، حکاکی، مشبک و ملیله، تلفیقی، زیورسازی، ضرب‌سازی، علامت‌سازی)؛ صنایع و آرایه‌های چوبی (طراحی و اجرا) (منبت، معرق، نازک‌کاری و...)؛ صنایع و آرایه‌های سنگی (طراحی و اجرا) (تراش: جواهر تراشی، حکاکی، نقش برجسته/برش: معرق سنگ، شبکه‌بری/روش‌های تلفیقی)؛ صنایع و آرایه‌های شیشه‌ای (طراحی و اجرا) (میناکاری (خانه‌بندی-حفره‌ای)، همجوئی معرق شیشه، شیشه‌گری)؛ چاپ‌های سنتی (طراحی و اجرا) (سنگی، فلزی، قلمکار، مهری، باتیک و...)؛ سفال‌گری، کاشی و سرامیک‌سازی (طراحی و اجرا) (سفال‌گری، کاشی‌سازی، معرق کاشی، سرامیک‌سازی)؛ نگارگری (طراحی سنتی نگار، ع، ادانه، نقاشی، گاه‌مد، تذهیب، تشعب، خیال، نگار، ع، سا، سا، ع، سا، ها، محل، سا، ها، ادانه، سا، ها، کلاسیک).

۲. گروه هنرهای زیبا: هنرهای تجسمی (خوشنویسی (خطوط نسخ و ثلث، نستعلیق، شکسته و نقاشی خط)، نقاشی و طراحی (تصویرگری و گرافیک و کاریکاتور)، مجسمه و حجم (طراحی پارچه و لباس)، عکاسی؛ هنرهای نمایشی (تئاتر) (نمایشنامه‌نویسی، کارگردانی، بازیگری، چهره‌پردازی، طراحی و نورپردازی، طراحی صحنه، دکور و لباس، نمایش‌های سنتی و آیینی (نقالی، شبیه‌خوانی، نمایش‌های عروسکی و...)؛ موسیقی (نوازندگی (موسیقی کلاسیک، موسیقی ایرانی، موسیقی نواحی)، آهنگ‌سازی (موسیقی کلاسیک، موسیقی ایرانی،

نباشد. بر مبنای این اصل تاکنون هیچ قانون عادی برای تکمیل و تعیین ابعاد آن تدوین نشد و مشخص نیست که نفیسه ملی و منحصر به فرد چیست، معیار تشخیص آنچه است و چه مصادیقی دارد؟ ضمناً باید متذکر شد که ضمانت اجرای اصل هشتادوسوم قانون اساسی تاکنون در قوانین عادی پیش‌بینی نشده است.^۱ نزدیک‌ترین مفهوم به این حوزه مربوط به آثار ملی است که به موجب قانون راجع به حفظ آثار ملی مصوب سال ۱۳۰۹ و قوانین تکمیلی در فهرست‌های مجزا گردآوری می‌شود و در مورد آن جرم‌انگاری‌هایی صورت گرفته است، اما فقدان نظام طبقه‌بندی آثار میراث فرهنگی و نبود پروتکل‌های حفاظتی منطبق با هر اثر موجب شده تا هر گونه جابه‌جایی، فروش یا انتقال به غیر آثار دارای ارزش فرهنگی همواره مورد سؤال باشد. برای نمونه می‌توان به خروج ۴۴۶ اثر تاریخی ایران شامل چهار جام طلا در سال ۱۳۹۵^۲ به قصد نمایش در نمایشگاه‌های آلمان اشاره کرد که بخشی از آثار بدون نیاز به تدوین معیارهای نفیسه ملی، بدون شک نفیسه ملی منحصر به فرد بوده‌اند. در صورتی که به هر دلیل در حین انتقال یا بازگشت اتفاقی مثل مصادره یا تخریب آثار مذکور حادث می‌شد، امکان جایگزینی یا تعیین جزای متناسب با این آسیب غیر ممکن بود. در شرایطی که چنین نظام طبقه‌بندی، دسته‌بندی و استانداردهای حفاظتی از آثار میراث فرهنگی همچنان مشخص و دقیق نیست و متأسفانه موضوع حفاری‌های غیر مجاز در سال‌های اخیر روند رو به رشدی داشته است، اقدام به برگزاری حراجی‌های رسمی نیازمند تدوین قوانین و ناظرین مستقلاً است تا در راستای حفاظت دارایی‌های مردم پیش‌نیازهای لازم را در نظر داشته باشد.

در حوزه صنایع دستی هم باید گفت، هر چند تولیدات این هنر - صنعت قابل تکرار توسط هنرمندان و صنعتگران این حوزه است، موضوعاتی نظیر فرد سازنده اثر، روایت منسوب شده به اثر و ارزش معنوی صنایع دستی می‌تواند یک اثر صنایع دستی را دارای ارزش‌مندی ویژه و غیر قابل تکرار کند. هر چند غیر قابل تکرار بودن و میراثی بودن مفهوم تولید اثر در این حوزه، به مراتب ساده‌تر و قابل بررسی است. بنابراین در مورد فروش صنایع دستی نیز لازم است صرفاً قواعد و استانداردهای مشخصی تدوین و تنظیم شود تا در موارد خاص حفظ ارزش معنوی صنایع دستی در فروش آن لحاظ شود.

صناعی»، با آنچه به عنوان صنایع دستی در قوانین عنوان شده، هم‌پوشانی مصداقی را نشان می‌دهد. چنانکه در ماده (۱) قانون «حمایت از هنرمندان، استادکاران و فعالان صنایع دستی» (مصوب ۱۳۹۶/۱۰/۲۶) ضمن تعریف صنایع دستی ایران به مجموعه‌ای از صنایع هنری و سنتی که با محوریت خلاقیت، ذوق و زیبایی‌شناسی با بهره‌گیری از مواد اولیه قابل دسترس تولید می‌شود و فرایند ساخت و تولید محصول به صورت فردی یا گروهی، عمدتاً با دست و با کمک ابزار مورد نیاز انجام می‌گیرد، رشته‌های صنایع دستی را شامل نساجی سنتی، بافته‌های داری و غیر داری، پوشاک سنتی، کاشی سنتی، سفال و سرامیک، صنایع دستی چرمی، هنرهای سنتی وابسته به معماری، صنایع دستی فلزی، صنایع دستی چوبی و حصیری، صنایع دستی دریایی، صنایع دستی استخوان، رودوزی‌های سنتی، آبگینه، صنایع دستی کاغذی، طراحی و نقاشی سنتی، سازهای سنتی، میناکاری و پیشه‌های وابسته به گروه‌های یاد شده دانسته است.

این تعاریف نشان می‌دهد که اگر چه در اسناد مختلف سیاستی و تقنینی سعی شده به این حوزه توجه شود، اما حیطه هنرهای تجسمی از منظر سیاستگذاری به صورت دقیق مشخص نشده است. به کارگیری مؤلفه‌هایی چون تکرارپذیر بودن تولید یک اثر برای تفکیک اثر هنری از یک اثر مربوط به صنایع دستی یا تمایزهای میان مواد، شکل و محتوا نیز نمی‌تواند به صورت دقیق این تعاریف را برای سیاستگذار مشخص کند. زیرا در آثاری که به صورت ترکیبی تولید می‌شوند یا نفیسه و آثار فاخر، مرزهای تعریف از هنر تجسمی مبهم می‌شود. از این رو با توجه به اینکه تعیین جایگاه حکمرانی دو دستگاه مهم در این حوزه یعنی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی اهمیت دارد، باید به یک تعریف واحد و مشخص دست یافت.

از طرف دیگر باید به آسیب‌های توسعه مفهوم حراجی آثار فاخر در حوزه‌های صنایع دستی و میراث فرهنگی توجه ویژه شود. زیرا حوزه حفاظت از میراث فرهنگی منقول در کشور از نظر تقنین دارای ایرادها و ابهام‌هایی است. اصل هشتادوسوم قانون اساسی بناها و اموال دولتی که از نفیسه ملی باشد را غیر قابل انتقال به غیر دانسته، مگر با تصویب مجلس شورای اسلامی آن هم در صورتی که از نفیسه منحصر به فرد

۱. موسیقی نواحی، خوانندگی (موسیقی کلاسیک، موسیقی ایرانی، موسیقی نواحی)، گروه شعر و داستان، نویسندگی (شعر، داستان، ادبیات کودک و نوجوان)، نظریه‌پردازی ادبی، ترجمی متون ادبی (شعر و داستان)، گروه سینما (کارگردانی، مستند، سینمایی، تلویزیونی)، فیلمنامه‌نویسی، چهره‌پردازی، بازیگری، طراحی صحنه و لباس و دکور، تدوین، تصویربرداری، صداییشگی، در فیلم، نورپردازی، صداپردازی و صداگذاری، تهیه‌کنندگی (مستند، سینمایی، تلویزیونی).

۱. برای مطالعه بیشتر، نکات الزامات تقنینی در اجرای اصل هشتادوسوم قانون اساسی، سعید شفیعا، مرکز پژوهش‌های مجلس، مسلسل: ۱۹۱۸۸.
۲. هیئت وزیران دولت یازدهم در جلسه هشتم اسفندماه سال ۱۳۹۵ با پیشنهاد سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری با خروج ۴۴۶ قلم از آثار تاریخی و هنری به شرح فهرست پیوست که تأیید شده به مهر دفتر هیئت دولت است، به صورت موقت جهت برگزاری نمایشگاهی با نام «ایران: فرهنگ کهن بین آب و بیابان» در شهر بن آلمان موافقت کرد. در این مصوبه که یازدهم اسفندماه ابلاغ شده، تأکید شده در اجرای ماده (۲۱) آیین‌نامه اموال فرهنگی، هنری و تاریخی نهادهای عمومی و دولتی موضوع تصویب - نامه شماره ۵۰۴۴۶/ت/۵۰۲۵۲۱۴-هـ مورخ ۱۴/۱۲/۱۳۸۱، به سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری اجازه داده شده با هماهنگی مرکز امور حقوقی بین‌المللی نهاد ریاست جمهوری و رعایت قوانین و مقررات مربوط، مجموعه‌ای از آثار ارزشمند میراث ملی ایران که شمار قابل توجهی از آنها متعلق به هزاره‌های پیش از میلاد است، به آلمان منتقل شود.

سنتی (کلاسیک)، مدرن، معاصر و جدید تأکید می‌شود که یک دسته‌بندی بر مبنای زمان تولید اثر می‌باشد.

در مجموع برای ارائه تعریف دقیق از آنچه به عنوان اثر هنری که باید در حراج ارائه شوند حدود مشخصی وجود ندارد، اما آنچه به عنوان رویه در رویدادهای حراج هنری دیده می‌شود بر آثار هنری

۳. جایگاه اقتصاد هنرهای تجسمی

شامل هر مکانی است که در آن آثار مدنظر برای بار دوم یا چندم مبادله می‌شوند که حراجی‌ها شاخص‌ترین و درخور مشاهده‌ترین بخش این بازارند [۳].

نگارخانه تعریف مشخصی دارد و بنیادی صرفاً فرهنگی نیست؛ بلکه جایی است برای عرضه و خرید و فروش آثار هنری. بازار اولیه (نگارخانه‌ها) اهمیت ویژه‌ای دارند؛ زیرا میزان موفقیت هر هنرمند تجسمی با فروش سالیانه او در نگارخانه سنجیده می‌شود [۴]. هنرمندان برای کسب درآمد به فروش آثار خود متکی هستند. نگارخانه‌های هنری یک خروجی مهم برای چنین فروش‌هایی هستند. در واقع نگارخانه‌ها در حکم مراکز معتبر خرید و فروش برای آثار هنری تجسمی شناخته می‌شوند و در این مراکز تصمیم‌های مهم قیمت‌گذاری به صورت روزانه و مداوم گرفته می‌شود.

حراجی‌ها یا خانه‌های حراج^۲ به عنوان یکی از شاخه‌های بازار هنر که بازار ثانویه ارائه آثار هستند، عموماً مخصوص نگارخانه‌ها و مجموعه‌دارها می‌باشند. حراج‌ها دو مزیت دارند. اول اینکه اثر از نزدیک توسط عامه مردم دیده می‌شوند. دوم اینکه اثر هنری بین مجموعه‌دارها تبادل می‌شود. از این جهت حراج‌ها در وهله اول یک پایه و کارکرد کاملاً اقتصادی دارند.

خانه‌های حراجی برای اولین بار در قرن هفدهم آغاز به کار کردند. «آکشنزورک استکهلم»^۳ قدیمی‌ترین خانه حراجی در جهان است، که در سال ۱۶۷۴ میلادی در استکهلم سوئد تأسیس شد [۵]. معروف‌ترین خانه‌های حراجی در سراسر جهان عبارتند از:

کریستیز^۴، ساتبیز^۵، فیلیپس^۶ و چاینا گاردین^۷.

کل فروش حراجی‌های هنری در سال ۲۰۲۲ رقمی معادل ۱۶٫۹

عموم آثار هنری و به صورت خاص هنرهای تجسمی دو بُعد اصلی دارند: فرهنگی-هنری و اقتصادی. در اسناد سیاستگذاری به دلیل جایگاه هنر در ذیل فرهنگ، غالباً به صورت عام به مقوله هنر نگریسته می‌شود و کمتر به زیر مقولات هنر اشاره می‌شود. هنرهای تجسمی هم از این قاعده مستثنا نیست. از این رو در هر سندی که به هنر اشاره می‌شود در بردارنده هنرهای تجسمی نیز می‌باشد. باین حال در چند سند سیاستی به صورت خاص به هنرهای تجسمی اشاره شده که در ادامه مرور می‌شوند.

سیاستگذاران فرهنگی در اسناد منتشر شده بر اهمیت جایگاه هنر و به صورت خاص هنرهای تجسمی تأکید داشته‌اند؛ چنانکه «تبیین و تقویت جایگاه هنرهای تجسمی در نظام فرهنگی و فکری تمدن اسلامی در جهت تعالی ارزش‌های الهی و انسانی» یک راهبرد ملی در سند نقشه مهندسی فرهنگی کشور (بند «۵» راهبرد کلان ۹) می‌باشد. در «سند ملی توسعه فناوری‌های فرهنگی و نرم»^۱ نیز به هنرهای تجسمی به عنوان یکی از «حوزه‌های مهم فناوری‌های فرهنگی و نرم» اشاره شده است (تبصره «۱» بند «۳» ماده (۱)).

از بُعد اقتصادی، اما بحث درباره هنرهای تجسمی در چند سطح قابل توجه است. شاکله اقتصاد هنرهای تجسمی به طور کلی دو بخش بازار اولیه (نگارخانه‌ها) و بازار ثانویه (حراجی‌ها) را شامل می‌شود. منظور از بازار اولیه هر مکانی است که اثر هنرمند برای نخستین بار در آن به فروش می‌رسد و از آنجایی که این امر بیشتر در نگارخانه‌ها رخ می‌دهد، نگارخانه‌های هنری در حکم معرف بازار اولیه آثار تجسمی شناخته می‌شوند. بازار ثانویه آثار تجسمی نیز

۱. تبیین و تقویت جایگاه هنرهای تجسمی در نظام فرهنگی و فکری تمدن اسلامی در جهت تعالی ارزش‌های الهی و انسانی.

2. Auction House.

3. Stockholms Auktionsverk.

۴. کریستیز (Christie's)، بزرگترین خانه حراج جهان می‌باشد. این خانه حراجی انگلیسی در سال ۱۷۶۶ میلادی تأسیس شد. از ماه مه سال ۱۹۹۸ میلادی، این شرکت متعلق به گروه آرتیمیس (Groupe Artémis) است که یک شرکت هلدینگ فرانسوی است. کریستیز دارای دو دفتر اصلی می‌باشد، یکی در لندن و دیگری در نیویورک است. از ژانویه سال ۲۰۰۹، کریستیز دارای ۸۵ دفتر در ۴۳ کشور است. این دفاتر در شهر نیویورک، پاریس، لس‌آنجلس، هوستون، مسکو، ژنو، وین، بوئنوس آیرس، آمستردام، برلین، رم، کره جنوبی، میلان، مادرید، ژاپن، استرالیا، هنگ کنگ، سنگاپور، چین، بانکوک، تل آویو، دبی و مکزیکوسیتی واقع هستند.

۵. ساتبیز (Sotheby's) یک شرکت چندملیتی آمریکایی است که دفتر مرکزی آن در شهر نیویورک قرار دارد. این حراج‌خانه یکی از بزرگترین دلالان هنرهای زیبا و تزئینی، جواهرات و اشیای کلکسیونی است که در ۴۰ کشور، ۸۰ شعبه دارد.

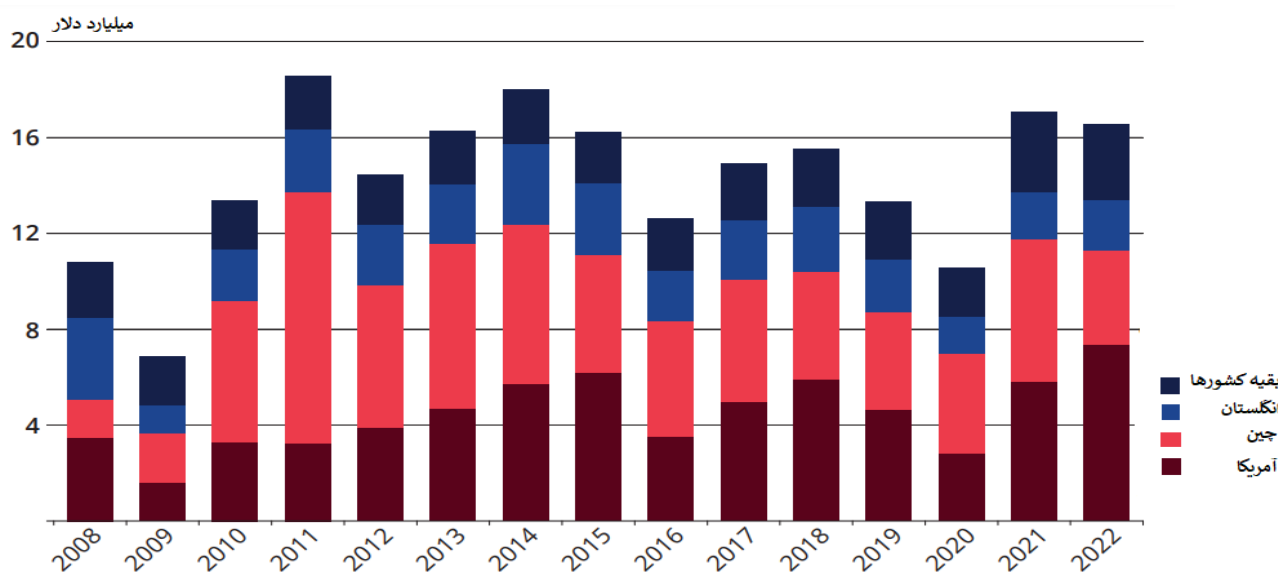
۶. فیلیپس (Phillips) نیز یک خانه حراجی انگلیسی است. دفاتر اصلی این شرکت در لندن (انگلستان) و نیویورک (ایالات متحده آمریکا) واقع است. دارای دفاتری در سراسر جهان می‌باشد.

۷. خانه حراجی چاینا گاردین (China Guardian Auctions Co یا China Guardian) که در ماه می سال ۱۹۹۳ میلادی تأسیس شد. چاینا گاردین اولین خانه حراجی تخصصی برای فروش انواع آثار هنر کشور چین است، که در زمینه خوشنویسی چینی و سیاه قلم شناخته شده است و قدیمی‌ترین خانه حراج چینی در زمینه مزایده آثار هنری می‌باشد. دفتر اصلی آن در پکن می‌باشد و همچنین دارای دفاتر دیگری در شانگهای و گوانگ‌ژو (گوان جو)، هنگ کنگ، تایوان، ژاپن و آمریکای شمالی (نیویورک و کانادا) است.

دلار برآورد شده است [۸].
به لحاظ جغرافیایی نیز طبق آخرین آمار موجود، معاملات صورت گرفته در حراجی‌های آمریکا (۷,۳ میلیارد دلار)، چین (۳,۹ میلیارد دلار) و بریتانیا (۲,۱ میلیارد دلار) ۸۱ درصد از ارزش بازار حراج آثار هنری جهانی را به خود اختصاص داده‌اند [۹].

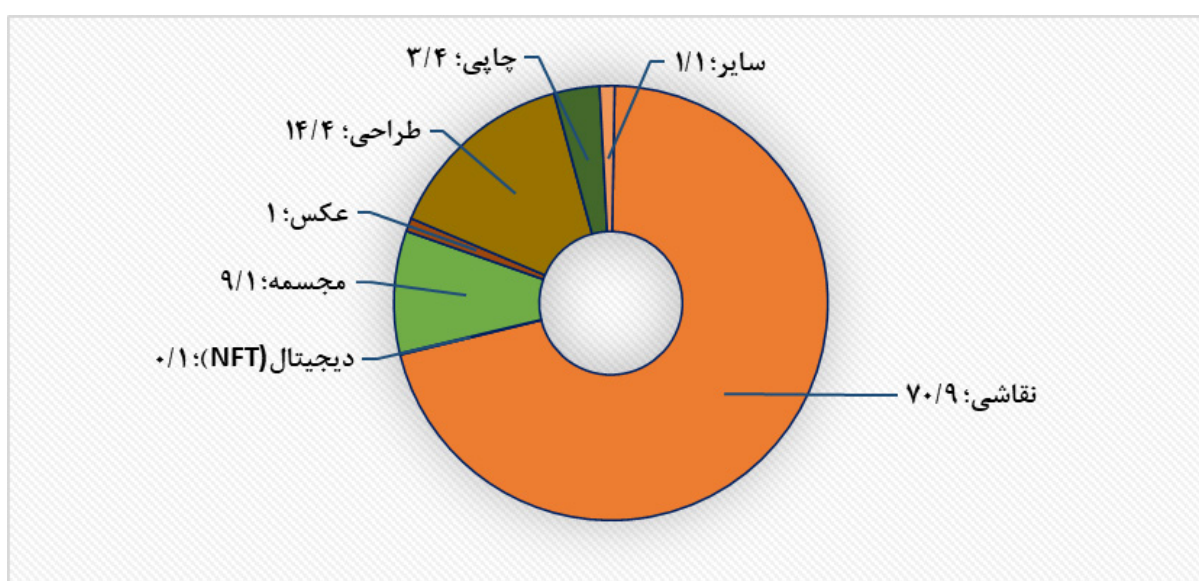
میلیارد دلار بود. حراج کریستیز با بیشترین درآمد در حراجی‌های هنرهای زیبا در سراسر جهان در سال ۲۰۲۲ تقریباً ۵,۸ میلیارد دلار درآمد داشت. در آن سال، ساتبیز با درآمد حراجی‌های زیبا در مجموع حدود ۳,۹ میلیارد دلار، دومین رقم بالاتر را گزارش کرد [۶]. خانه حراج فیلیپس نیز میزان فروش خود را ۱,۳ میلیارد دلار اعلام کرده است [۷]. میزان فروش چاینا گاردین هم ۶۰۳ میلیون

نمودار ۱. سیر درآمدهای حراج هنرهای زیبا و NFT در سطح جهان (۲۰۰۸ تا ۲۰۲۲) [۱۰]

از میان هنرهای مختلف آثار نقاشی بیشترین سهم را در حراجی‌های هنری به خود اختصاص داده‌اند. چنانکه در سال ۲۰۲۲ نزدیک به ۷۱ درصد از آثار مورد معامله در حراجی‌ها متعلق به نقاشی بوده است. پس از آن طراحی و مجسمه قرار داشتند.

نمودار ۲. درصد سهم گردش مالی حراج هنرهای زیبا و NFT براساس گونه هنری (۲۰۲۲) [۱۱]

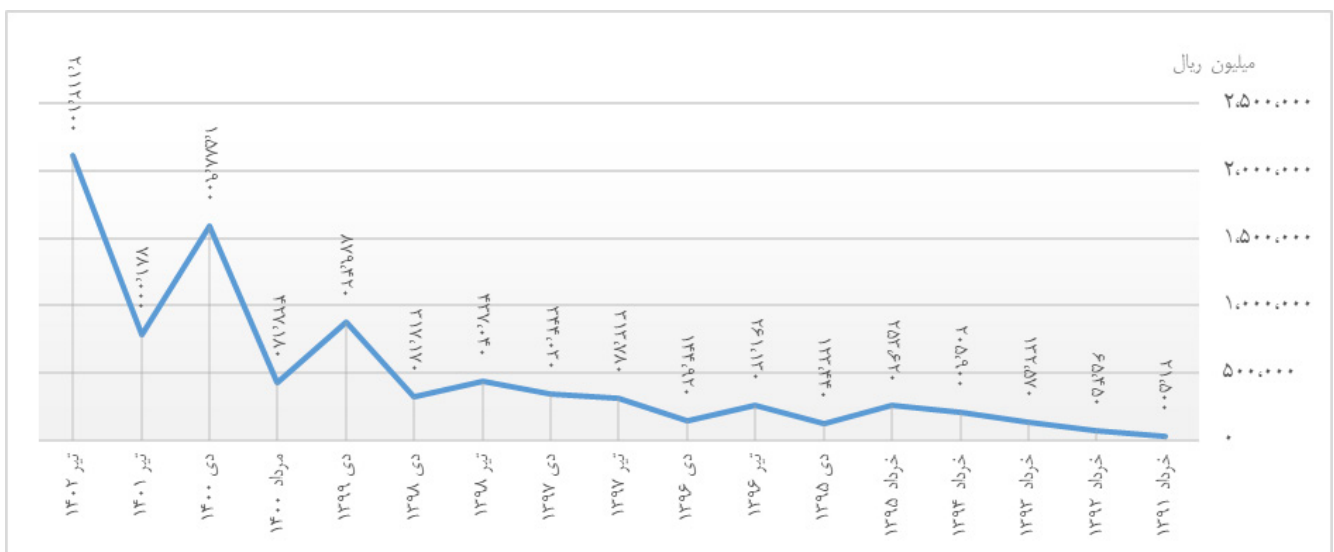
۴. حراج آثار هنری در ایران

راه‌اندازی مجموعه حراج تهران اتفاق افتاد. رویداد حراج تهران از خردادماه سال ۱۳۹۱ آغاز و تا تیرماه سال ۱۴۰۲ توانسته ۱۷ حراج برگزار کند. از آن زمان تاکنون قیمت و نرخ مبادلات آثار هنری در این رویداد با نوساناتی همراه بوده، اما روندی افزایشی داشته است.

در سال‌های اخیر فروش آثار (به‌ویژه در حوزه هنرهای تجسمی) در فضای هنری کشور رونق مناسبی پیدا کرد و جهش قابل ملاحظه‌ای در مجموع مبادلات پولی این حوزه را نشان می‌دهد. شاید بتوان گفت که بخش مهمی از این وضعیت به‌واسطه و پس از

نمودار ۳. میزان فروش ریالی حراج تهران از سال ۱۳۹۱ تا ۱۴۰۲

نکته: در برخی از سال‌ها که دو حراج هنر مدرن و هنر معاصر ایران برگزار می‌شود، به‌دلیل تفکیک این دو روند نمودار در مقاطعی کاهشی نشان داده می‌شود. باید در نظر داشت که در مجموع روند فروش حراج تهران صعودی است.

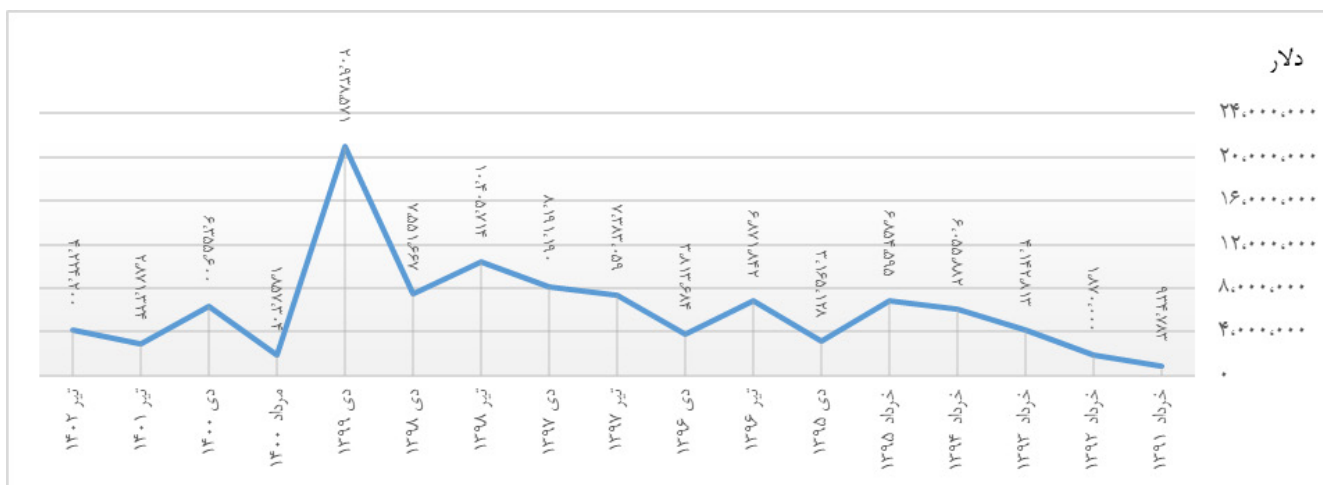
دوستان و پنجاه هزار ریال در همین تاریخ، معادل ۳٫۵ میلیون دلار می‌شود). در مقایسه با فروش جهانی همین سال (۲۰۱۸) که در حدود ۱۵ میلیارد دلار بوده تنها ۰/۱۴ درصد از آن به‌شمار می‌آید. در سال‌های بعد با توجه به بالا رفتن قیمت دلار علی‌رغم افزایش ریالی میزان فروش، ارزش دلاری آن رشدی نداشته است.

این روند، اما در مقایسه با فروش‌های جهانی چندان چشمگیر نیست. همان‌گونه که در نمودار زیر نشان داده می‌شود در بهترین وضعیت فروش در دی‌ماه سال ۱۳۹۹ (با توجه به نرخ رسمی دلار به میزان ۴۲۰۰۰ ریال) میزان فروش حراج تهران به حدود ۲۱ میلیون دلار رسید (میزان فروش براساس نرخ آزاد دلار حدود

۱. داده‌های این نمودار از سایت حراجی تهران (<https://tehranauction.com/auctions>) گردآوری شده است.

نمودار ۴. میزان فروش دلاری حراج تهران از سال ۱۳۹۱ تا ۱۴۰۲

منبع: نگارنده.

حراج دیگر با نام «حراج رخ‌ست» نیز یک دوره خود را در سال ۱۴۰۰ در شهر اصفهان برگزار کرد [۱۵]. اینها شناخته‌شده‌ترین حراج‌های هنری در ایران به‌شمار می‌آیند.

در فضای مجازی نیز یکی از حراجی‌های فعال «اسمارت اکشن» نام دارد که مجموعه‌ای از شیوه‌های مختلف مزایده را به‌صورت آنلاین و در قالب سایت (وبگاه) و پلتفرم (سکو) ارائه می‌دهد و برای سایر خانه‌های حراج و گالری‌ها نیز امکان برگزاری مزایده را ایجاد می‌کند. ایده اولیه در خصوص این نوع از حراج آنلاین در سال ۱۳۹۶ طراحی شد و در نهایت در مهرماه سال ۱۳۹۸ با ربات تلگرام مدل‌های گوناگونی از مزایده‌های آنلاین آزموده شده و اجرای نهایی پروژه در اسفندماه سال ۱۴۰۱ شکل گرفت. سه مزایده با عناوین «زیرو اکشن»، «مزایده گروهی» و «h۲۴» نیز تا سال ۱۴۰۱ در این پلتفرم (سکو) برگزار شده و هر کدام گروه مشخصی از خریداران و آثار هنری مزایده را در برمی‌گیرد و تا بهار سال ۱۴۰۲، بیش از ۳۰۷ اثر در این مزایده‌ها به فروش رسیده است [۱۶].

عوامل مختلفی در وضعیت فروش حراج تهران تأثیرگذار هستند؛ برخی از این عوامل ناشی از ساختار اقتصادی حوزه فرهنگ و هنر کشور است و بخشی دیگر به تمایل هنرمندان و نگارخانه‌داران یا مجموعه‌داران برای حضور در بازارهای جهانی بازمی‌گردد.

باین حال، حراج تهران در بازاری انحصاری و با استفاده از بخش کوچکی از هنرمندان بر نرخ آثار در بازار هنر ایران تأثیرگذار است. این رویداد از یک سو به افزایش مبادلات در اقتصاد هنر ایران کمک کرده و از سوی دیگر باعث افزایش نوعی انحصار در این بازار شده است [۱۲]. در کنار حراج تهران باید حراج‌های دیگری هم بودند و یا شکل گرفتند؛ مانند «حراج باران» که به‌صورت اختصاصی در حوزه خطاطی و خوش‌نویسی فعالیت می‌کرد، چهار دوره (طی سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۸) برگزار کرد و دیگر تداوم نیافت [۱۳]. همچنین «خانه حراج ملی» در سال ۱۳۹۰ در تهران تأسیس شد و طی هفت دوره برگزاری تا سال ۱۴۰۱ طیفی از آثار هنری زینتی، جواهرات، ساعت، فرش و عتیقه‌جات را در این حراج عرضه کرده است [۱۴].

۵. جایگاه حقوقی حراجی‌ها و یا خانه‌های حراج

یک اثر هنری چه قیمتی دارد، دارای ارزش فرهنگی است و به‌دلیل برخورداری از هویت خلق شده توسط یک هنرمند ایرانی در جایگاه یک عنصر تمدن‌ساز برای فرهنگ مورد توجه است. این اثر در هر کجای جهان و تحت مالکیت هر شخصی باشد، هویت ایرانی خود را هم از صاحب اثر و هم در رنگ و طرح به رخ می‌کشد. از این جهت حراج هنری را باید به‌عنوان محلی برای نشان دادن غنای فرهنگی و هنری یک سرزمین به‌شمار آورد.

تبیین جایگاه حقوقی حراجی‌ها و یا خانه‌های حراج برای آن است که مؤلفه‌های لازم برای قانونگذار فراهم شود، اما پیش از ورود به بحث حقوقی، لازم است از منظر سیاستگذارانه بدان پرداخته شود. اگرچه حراجی‌ها شکل و محتوایی اقتصادی دارند، اما باید توجه داشت که کالایی که در آن مبادله می‌شود هنری است؛ اثری هنری که در بردارنده ویژگی‌های فرهنگی است. مهم‌ترین ویژگی فرهنگی که یک اثر هنری با خود دارد هویت فرهنگی آن است. فارغ از اینکه

حراجی‌های هنری در محل تلاقی این روابط، به صورت خاص در بازار ثانویه، قرار دارند و میانجیگری این روابط را بر عهده دارند. در غالب اوقات آثار هنری ابتدا در نگارخانه‌ها توسط هنرمند به صورت مستقیم به فروش می‌رسد. پس از آن مالک جدید اثر آن را در بازارهای ثانویه مانند حراجی به فروش می‌رساند. از این رو به لحاظ حقوقی حراجی نقش واسطه‌گری میان فروشنده و خریدار را ایفا می‌کند و در نهایت قرارداد معامله میان این دو با شهادت حراجی انجام خواهد شد. از این رو کلیه قواعد و مقررات حاکم بر واسطه‌گری (دلالی) قانون تجارت بر حراجی بار می‌شود. در واقع باید دانست که حراجی با دو بازیگر اصلی خریدار و فروشنده مواجه است. غالب بازیگران در حراجی‌ها نگارخانه‌داران، مجموعه‌داران و بخشی هم سرمایه‌داران هنر دوست هستند. اینکه فروشنده خود هنرمند باشد یا شخص دیگر چندان اهمیت نمی‌تواند داشته باشد، بلکه خود اثر و اصالت آن اهمیت پیدا می‌کند. اصالت یک اثر بر مبنای آن است که هنرمند آن مشخص باشد و شناسنامه یا گواهی اصالت آن توسط مراکز معتبر تأیید شود.

مدیران حراجی باید در مبادله اثر هنری بی‌طرف باشند، اما در انتخاب میان فروشنده و خریدار، بی‌شک باید در وهله اول طرفدار فروشنده باشند. زیرا در جایگاه واسطه، امانت‌دار اثر هنری فروشنده هستند که برای فروش در اختیار خانه حراج قرار گرفته است.

با این مقدمات باید به این پرسش پاسخ داده شود که نظام قانونی کشور چه ساز و کاری را برای این گونه رابطه تجاری با ویژگی‌های خاص خود و حکمرانی در حوزه حراجی‌های هنری که نزدیک به یک دهه در کشور فعالند، داشته است؟

علاوه بر این، به تأثیر قیمت‌گذاری‌ها روی آثار در حراج بر گرایش‌های هنری هم از منظر سیاست‌گذارانه باید توجه داشت. با توجه به اقبالی که در حراج نسبت به یک اثر ایجاد می‌شود، گرایش به یک سبک یا محتوا نیز رقم می‌خورد و برای دیگر هنرمندان اهمیت می‌یابد. از این رو، یک حراجی می‌تواند رویکرد هنری را به سمت خاصی به جریان درآورد، البته در اینجا به این معضل که دامن برخی از آثار سینمایی کشور را هم گرفته باید توجه کرد که تولید آثار هنری محدود به «برای عرضه در خانه‌های حراج هنری» نگردد.

حراجی را باید وجه سالمی از اقتصاد دانست که به جمع‌آوری نقدینگی می‌پردازد. زیرا با فروش هر اثر هنری نگاه اول این است که پولی از سوی شخصی صاحب ثروت به یک هنرمند یا هنر دوست انتقال پیدا می‌کند. حجم نقدینگی که معمولاً در حراجی‌ها جابه‌جا می‌شود و به سمت هنر انتقال می‌یابد از نظر سیاست‌های مالی کشور می‌تواند قابل توجه باشد.

یکی از ویژگی‌های عرضه هنر این است که کالای مورد معامله منحصر به فرد می‌باشد. به عبارتی این اثر توسط یک هنرمند خلق شده و همان هنرمند نمی‌تواند همان اثر را دوباره بسازد و اگر هم ساخته شود، روگرفت (کپی) آن است. زیرا ایده اولیه خلق اثر یکبار در ذهن خالق اثر بروز و در اثر ظاهر شده است و نمی‌تواند مثل سایر کالاها به سمت تکثیر و تولید انبوه برود. این خاص بودن آثار ناشی از ویژگی هنری و زیبایی‌شناختی آنهاست.

با این وصف، اگر اثری به بازار هنری بیاید چند ارتباط را شکل می‌دهد که اصلی‌ترین آنها عبارتند از:

- رابطه هنرمند و خریدار (بازار اولیه).
- رابطه هنرمند، امانت‌دار و خریدار (بازار ثانویه).
- رابطه هنرمند، واسطه و خریدار (بازار ثانویه).

۶. نظام قانونی حاکم بر حراجی‌های کشور

مبادرت می‌ورزند، اما در اینجا تمرکز بر آثار هنری معاصر و گذشته خواهد بود. در قوانین و مقررات موجود میان آثار هنری یک تفکیک موضوعی وجود دارد و آن هم موضوع آثار نفیس و به نوعی فاخر در مقابل دیگر آثار هنری است.

مطابق بند «ج» ماده (۳) قانون «حمایت از هنرمندان، استادکاران و فعالان صنایع دستی» (مصوب ۱۳۹۶/۱۰/۲۶) صدور مجوز برگزاری حراج آثار فاخر صنایع دستی و هنرهای سنتی با سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری است.

در ماده (۲۸) «آیین‌نامه مدیریت، ساماندهی، نظارت و حمایت از مالکان و دارندگان اموال فرهنگی - تاریخی منقول مجاز» (مصوب

مطابق ماده (۲) قانون تجارت (مصوب ۱۳۱۱/۲/۱۳) «تصدی به عملیات حراجی» از نوع «معاملات تجاری» به‌شمار می‌آید. لذا نخستین اقدامی که در یک خانه حراج رخ می‌دهد یک معامله تجاری است، اما بنا به ماهیت و جنس مورد معامله و آثار جانبی فرهنگی-هنری آن موضوعی است که توجه قانونگذاران به صورت خاص در بخش فرهنگ را طلب می‌کند. به عبارتی اصل بر این است که یک معامله تجاری در حراج اتفاق می‌افتد؛ اما چون موضوع مورد معامله یک اثر هنری بوده و جنس فرهنگی دارد، لازم است در کنار قوانین و مقررات حاکم بر تجارت به مسائل و موضوعات فرهنگی آن هم توجه شود. خانه‌های حراج در دنیا به عرضه کالاهایی غیر از آثار هنری هم

۱۳۶۵/۱۲/۱۲) به تهیه و تدوین آیین‌نامه‌ها و ضوابط ناظر بر تشکیل جشنواره‌ها و نمایشگاه‌های فرهنگی، هنری و مسابقات سینمایی و ادبی در داخل و خارج کشور اشاره شده و به استناد آن «دستورالعمل صدور مجوز برگزاری جشنواره و نمایشگاه فرهنگی و هنری و نظارت بر آنها» تدوین و ابلاغ شد (در تاریخ ۱۴۰۰/۳/۳ توسط وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی وقت). در جزء «۱» بند «۶» این دستورالعمل درج شده که «این دستورالعمل ناظر بر برگزاری فعالیت‌های فرهنگی و هنری مسابقه‌ای یا حراج و فروش آثار هنرهای تجسمی نیست... و فعالیت‌های مربوط به بازار هنر و حراج مشمول ماده (۸) دستورالعمل اجرایی تجارت اموال فرهنگی تاریخی و هنری منقول مجاز، موضوع مصوبه شماره ۱۰۵۵۷۶/ت/۵۴۹۲۹ مورخ ۱۳۹۸/۸/۲۲ هیئت وزیران، تبصره «۲» الحاقی به ماده (۲۹) «آیین‌نامه مدیریت، ساماندهی، نظارت و حمایت از مالکان و دارندگان اموال فرهنگی تاریخی منقول مجاز» (موضوع مصوبه شماره ۱۵۵۶۷۱/ت/۵۴۶۷۹ مورخ ۱۳۹۷/۱۱/۲۳ هیئت وزیران)، «دستورالعمل صدور مجوز تأسیس و فعالیت نگارخانه» (مصوب ۱۳۷۹/۳/۲۷ توسط وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی) و دیگر ضوابط مربوطه است.

در ماده (۱) «دستورالعمل صدور مجوز تأسیس و فعالیت نگارخانه»، نگارخانه مکانی عنوان شده که برای نمایش و عرضه آثار هنرهای تجسمی و هنرهای سنتی شامل تابلوهای نقاشی، خوش‌نویسی، عکس، مجسمه، سفال، آثار گرافیک، حکاکی، و نظایر آن توسط اشخاص حقیقی و یا حقوقی ایجاد می‌گردد. یکی از اهداف مصرح برای این نگارخانه‌ها (در بند «ج» ماده (۲)) «عرضه و فروش آثار هنری با رعایت سایر مقررات مربوط» است. بدین ترتیب بازار اولیه هنرهای تجسمی در نگارخانه‌ها شکل می‌گیرد.

آنچه از این مصوبات می‌توان دریافت این است که در مجموع مسئول اصلی صدور مجوز و نظارت بر حراج‌های هنری برای هنرمندان معاصر و آثاری که کمتر از صد سال قدمت دارند، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی است و آثاری با عمر بیش از صد سال با وزارت میراث فرهنگی و گردشگری می‌باشد.

در قوانین و مقرراتی که بدان اشاره شده محرز است که بسیاری از ابعاد حراج هنری مورد توجه قرار نگرفته و خلأهایی جدی وجود دارد. این خلأها ناشی از شرایط موجود، ابعاد گسترده و مسائل احتمالی در آینده خانه‌های حراج هنری است که نیازمند توجه قانونگذار است. در ادامه به ابعادی که در این قوانین و مقررات بدان پرداخته نشده، اشاره خواهد شد.

۱۳۸۴/۵/۵ هیئت وزیران) اشتغال به تجارت اموال فرهنگی-تاریخی حاصل از حفاری‌های باستان‌شناسی یا حفاری‌های غیرمجاز و همچنین اجزای قطعات آثار تاریخی-فرهنگی غیرمنقول، ممنوع اعلام شد، اما در ماده (۲۹) آیین‌نامه مذکور، اشتغال به تجارت سایر «اموال فرهنگی-هنری و تاریخی»^۱ با اخذ مجوز از وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی ممکن شده و بر همین مبنا وزارت «در صدور یا عدم صدور مجوز یادشده مختار» دانسته شده است.

اما با الحاق تبصره «۲» به ماده (۲۹) آیین‌نامه مدیریت، ساماندهی، نظارت و حمایت از مالکان و دارندگان اموال فرهنگی-تاریخی منقول مجاز (مصوب هیئت وزیران در تاریخ ۱۳۹۷/۱۱/۱۷) صدور مجوز بر نامه‌ها و فعالیت‌های مربوط به برگزاری نمایشگاه‌ها، جشنواره‌ها و مسابقات فرهنگی، هنری و حراج و فروش آثار هنری تجسمی شامل نقاشی، ارتباط تصویری، عکاسی و مجسمه‌سازی که از زمان تولید آنها بیش از صدسال گذشته باشد با وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی است. به عبارتی حکم این تبصره شامل حراج و یا فروش آثار و نفایس ملی نیست.

همچنین در اجرای مواد (۲۹) و (۳۰) «آیین‌نامه مدیریت، ساماندهی، نظارت و حمایت از مالکان و دارندگان اموال فرهنگی-تاریخی منقول مجاز» و دستورالعمل اجرایی تجارت اموال فرهنگی-تاریخی و هنری منقول مجاز (مصوب هیئت وزیران در تاریخ ۱۳۹۸/۸/۸) مجوزهای زیر هم بر شمرده شده است:

«پروانه اشتغال به تجارت»: مجوزی است که طبق ضوابط این دستورالعمل به منظور تجارت اموال فرهنگی-تاریخی و هنری منقول مجاز موضوع این دستورالعمل، با امضای وزیر میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی یا نماینده مجاز وی، برای مدت معین برای شخص واجد شرایط صادر می‌شود (بند «۵» ماده (۱) این دستورالعمل).

«پروانه حراج»: پروانه‌ای که در چارچوب بند «۵» ماده (۱) (دارندگان پروانه اشتغال به تجارت) به صورت موردی و فصلی یا دوره‌ای برای حراج اموال موضوع این دستورالعمل به شرکت‌های موضوع قانون تجارت داده می‌شود (بند «۸» ماده (۱) این دستورالعمل).

در ماده (۸) این دستورالعمل مجدد تأکید شد که صدور مجوز حراج و فروش آثار هنری تجسمی شامل نقاشی، ارتباط تصویری، عکاسی و مجسمه‌سازی که از زمان تولید آنها بیش از صدسال گذشته باشد، با وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی است. حکم این ماده شامل حراج و فروش آثار و نفایس ملی نیست.

در وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی استناد قانونی مشخصی برای حراج‌های هنری کمتر به چشم می‌خورد. در بند «۱۱» ماده (۲) قانون اهداف و وظایف وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی (مصوب

۱. این آثار در آیین‌نامه اموال فرهنگی، هنری و تاریخی نهادهای عمومی و دولتی (مصوب ۱۳۸۳/۲/۱۷ هیئت وزیران) تعریف شده است.

۷. ابعاد قانون‌گذارانه حراجی‌های هنری

مربوط به پول‌شویی و معاملات غیر واقعی در این میان رخ بدهد ثبت جریان معاملاتی آثار از این‌گونه انحرافات جلوگیری کرده و به تداوم بازار هنر کمک می‌کند.

حق فروش مجدد: در برخی از کشورهای جهان قاعده‌ای برای احقاق حقوق هنرمندان در نظر گرفته شده است؛ مانند مشارکت در درآمد حاصل از فروش بیشتر نسخه اصلی. این حق فقط تا زمانی که هنرمند زنده است ادامه دارد و حق ذاتی بوده و امکان انصراف نیست. خالق اثر نباید از حق فروش مجدد چشم‌پوشی کند. این حق بر این اصل تأکید دارد که ممکن است در بازار نخست یا معامله اول (که خود هنرمند اثر خود را مستقیماً به خریدار می‌فروشد) قیمت‌گذاری درست و واقعی انجام نشده باشد. از این طریق می‌توان هنرمند را در سودهای بیشتری از اثر خود سهیم کرد.

حق بهره‌برداری: این حق، از جمله، حقوق بازتولید، توزیع، نمایش و همچنین حق اطلاع‌رسانی عمومی اثر را در برمی‌گیرد. این حقوق ماهیت موقتی دارند. این حق می‌تواند چندین سال پس از فوت خالق اثر یا انتشار اثر، در مواردی که آثار بی‌نام یا مستعار و آثاری که ظرف شصت سال پس از فوت خالق اثر منتشر شده باشند، در نظر گرفته شود. در واقع این حق برای تقویت اقتصادی هنرمندان و برخواسته از حقوق معنوی مربوط به اثر می‌شود. بدین شکل علاوه بر حقوقی که از فروش مجدد برای هنرمند در زمان حیات او در نظر گرفته می‌شود، برای بازماندگان و وراثت او نیز از اثر خلق شده حقوق دیگری در نظر گرفته شده است.

بیمه آثار: با توجه به اینکه آثار هنری در خانه‌های حراج به امانت سپرده می‌شوند و احتمال هر نوع آسیبی به آنها وجود دارد، بیمه کردن حداقل می‌تواند خسارت‌های مادی آنها را جبران کند. بیمه‌های تک‌اثری و یا مجموعه آثار توسط شرکت‌های بیمه‌ای می‌تواند ارائه شود. اگرچه در حال حاضر امکانات بیمه‌ای از سوی برخی بیمه‌گران برای آثار هنری ارائه می‌شود، اما برای وسعت بخشی به آن در جهت حمایت از آثار هنری، لازم است سازوکارهای قانونی مناسب و مرتبط طراحی شود.

نقض حقوق مالکیت فکری و معنوی: در برخی موارد، آثار هنری که در حراجی به فروش می‌رسند، ممکن است حقوق مالکیت فکری دیگران را نقض کنند. برای مثال، گاهی اوقات یک هنرمند ممکن است از طرح‌ها یا تصاویر دیگران الهام بگیرد و از آنها برای ایجاد آثار خود استفاده کند، اما بدون اجازه صاحبان مالکیت فکری و معنوی. در چنین وضعیتی و در صورت عدم حضور خالق یا

چه از نظر اقتصادی به موضوع حراجی‌ها نگاه شود و چه از نظر حقوقی و حتی هنری، برای آنکه بتواند در جایگاه خود به‌عنوان خانه حراج به‌صورت مناسبی عمل کند و در جریان‌های هنری و اقتصادی نقش مؤثری داشته باشد، نیازمند تنظیماتی است که بخشی از آن به نظام قانونگذاری بازمی‌گردد. این تنظیمات به امور مربوط به برگزاری حراجی و شرایط آن و همچنین مسئولیت‌های حراجی از یک‌سو و از سوی دیگر وظایفی که دولت نسبت به حراجی‌ها در راستای حمایت یا نظارت دارد، مرتبط می‌باشد. در این بخش، به برخی موضوعات حقوقی مربوط به حراجی‌های هنری پرداخته می‌شود.

ارزش‌گذاری و قیمت‌گذاری آثار: با توجه به جایگاه حراجی‌ها در تبادل آثار هنری میان فروشندگان و خریدار، تعیین قیمت اثر اهمیت بسزایی دارد. عوامل زیادی روی ارزش‌گذاری تجاری یک اثر هنری نقش دارند، اکثر آنها نسبی بوده و تعداد کمی از این عوامل تجربی هستند. عواملی چون هنرمند، مالک یا مالکان اثر، ویژگی‌های اثر (سبک، مواد و مصالح و اندازه اثر) و محیط. با توجه به اینکه عموماً قیمت کارشناسی پایه توسط حراجی‌ها انجام می‌پذیرد، از آنجایی که ممکن است اختلافاتی در تعیین قیمت پایه از سوی این کارشناسان، که از سوی حراجی تعیین می‌شوند و نه کارشناسان رسمی، با مالکان آثار رخ دهد، شرایط احراز این قیمت نیازمند توجه تنظیم‌گران خواهد بود.

صدور شناسنامه برای آثار یا ثبت سند رسمی: اعتبار و اصالت اثر هنری امری انکارناشدنی در بازار هنر به‌شمار می‌آید. از این‌رو لازم است، اصالت اثر از طریق مراجع معتبر و رسمی تأیید و سازوکار صدور اسناد هویتی آن تعیین شود. هویت بخشی به آثار هنری باعث حفظ اعتبار فرهنگی آنها شده و به‌عنوان یک اثر هنری دارای اصالت در زمره میراث فرهنگی یک جامعه برشمرده خواهد شد. از این جهت، وظیفه دولت است تا برای حفظ و توسعه منابع فرهنگی خود به‌صورت رسمی نسبت به شناسنامه‌دار کردن آثار هنری اقدام کند. بدین طریق از حقوق مربوط به یک اثر هنری، هم برای خالق آن و هم یک ملت، محافظت می‌کند.

ثبت جریان معاملات آثار: کلیه فرایندهایی که میان خریدار و فروشنده با واسطه‌گری خانه حراج طی می‌شود، باید برای پیگیری‌های قانونی لازم و احتمالی مستندسازی شود. این امر در جهت شفاف‌سازی فرایند معامله می‌تواند در مراجع قانونی مورد استناد قرار بگیرد. با توجه به اینکه ممکن است شائبه‌های

1. Droit De Suite.

چند نکته اهمیت دارد:

- **حراجی** باید برای تضمین اصالت اثر یک دوره زمانی مشخص کند. یعنی با توجه به رویه خانه‌های حراج جهانی، بین دو تا پنج سال از زمان فروش این ضمانت‌نامه را صادر کند.
- هر نوع اشکالی اگر در اصالت و یا مالکیت اثر وجود دارد باید در کالانمای (کاتالوگ) حراجی ثبت و اعلام شود.
- اگر خریداری در حراج با حسن نیت و بدون آگاهی از مسروقه بودن اثری را خریداری کرده باشد، در صورت اطلاع از سرقت به عمل آمده، ملزم است در قبال بازپرداخت قیمت خرید توسط مالک، آن را برگرداند. زیرا در کشور قانونگذار در ماده (۶۶۲) قانون مجازات اسلامی (مصوب سال ۱۳۹۲) این گونه مقرر داشته است که: «هر کس با علم و اطلاع یا با وجود قرائن اطمینان آور به اینکه مال در نتیجه ارتکاب سرقت به دست آمده است آن را به نحوی از انحا تحصیل یا مخفی یا قبول نماید یا مورد معامله قرار دهد به حبس از ۶ ماه تا ۳ سال و تا (۷۴) ضربه شلاق محکوم خواهد شد».
- پس از اعلام مسروقه بودن اثر هر نوع خرید و فروش بعدی غیرقانونی به شمار می‌آید.
- مرجع صدور مجوز برای مرکز یا نهادی که به تعیین اصالت اثر هنری می‌پردازد، در قانون باید مشخص شود.
- ضمانت‌های صادر شده باید به گونه‌ای باشد که مورد قبول مراجع بین‌المللی باشد.

در حراج تهران و در دوره پیشین در کالانمای (کاتالوگ) معرفی آثار تأکید شده که «اصالت آثار را تضمین نمی‌کند» [۱۷]. یعنی هیچ‌گونه ضمانت و مسئولیتی در خصوص اصالت اثر هنری ارائه شده در حراج را ندارد و در صورتی که پس از فروش اثر به خریدار، فرد ادعای عدم اصالت اثر کند، باید به مالک اثر جهت جبران ضرر و زیان‌های وارده رجوع کند که البته این نقص جدی محسوب می‌شود. زیرا مسئولیت و ضمانت اثر را از خود سلب و به خریدار واگذار کرده است. در همین راستا، در سندی که به عنوان «شرایط عمومی حراج تهران» در پایگاه اینترنتی حراج تهران [۱۸] منتشر شده آمده است که: «کلیه آثار ارائه شده در حراج تهران توسط کارشناسان معتبر بررسی و اصالت آنها و انتساب آنها به پدیدآورنده اثر مورد بررسی قرار می‌گیرد. در خصوص آثار کلاسیک، عنداللزوم بررسی توسط کارشناسان سازمان [وزارت] میراث فرهنگی [گردشگری و صنایع دستی] صورت خواهد گرفت. به هر روی با توجه به اینکه آثار ارائه شده در حراج به مدت ۳ روز جهت رؤیت متقاضیان در معرض بازدید عموم قرار می‌گیرد، متقاضیان این امکان را جهت بررسی‌های کارشناسی متعارف از جانب کارشناسان

صاحب اثر، گروه کارشناسان در خانه‌های حراج نقش بسیار مهمی در شناسایی موارد نقض و تعیین میزان ضایع شدن حقوق مالکانه دارند.

حقوق نسخه برداری و تکثیر: در برخی کشورها، قوانین و مقرراتی برای حمایت از هنرمندان و حفظ حقوق صاحب اثر برای نسخه برداری و تکثیر وجود دارد. این قوانین ممکن است در ارتباط با نمایش اثر هنری، مانند نمایشگاه‌ها و گالری‌های هنری و رسانه‌های دیجیتال، مورد استفاده قرار گیرند. این امر از این جهت اهمیت دارد که نقض حقوق مالکانه صاحب اثر را به همراه دارد. بدین شکل که نسخه بردار یا تکثیرکننده به جای اثر اصلی، یک نسخه تقلبی را به نام هنرمند اصلی در معرض نمایش قرار داده و از منافع مادی آن بهره‌مند می‌گردد، بدون اینکه صاحب نسخه اصلی از این انتفاع بهره‌ای ببرد. با وضع قانون یا مقرره‌ای در این خصوص می‌توان بازدارندگی لازم را برای اقدام به چنین فعلی فراهم کرد.

جعل شناسنامه‌ها و گواهی‌نامه‌ها: در برخی موارد، افراد متخلف ممکن است اسنادها و گواهی‌نامه‌های جعلی را برای اثبات اصالت یک آثار هنری در حراجی‌ها ارائه کنند. باید سازوکار مناسب برای جلوگیری یا کاهش این تخلفات فراهم شود. در این خصوص نهاد‌های رسمی نقش بسزایی می‌توانند داشته باشند و در ارتباط مستقیم با خانه‌های حراج و امکان استعلام‌گیری، فرصت چنین جعل‌هایی را بکاهند. در واقع خانه‌های حراج خود را باید ملزم بدانند که گواهی‌ها و شناسنامه‌های ارائه شده از سوی صاحبان اثر را ذیل یک سازوکار رسمی مورد بررسی قرار دهند.

تضمین اصالت: خریداران اغلب از حراجی‌های هنری می‌خواهند تا اصالت اثر هنری را تضمین کنند. در این صورت، ضمانت‌نامه‌های اصالت از دستگاه‌های مستقل از حراجی‌ها باید دریافت شود. در بحث اصالت چند موضوع مهم است؛ «غیرواقعی بودن اثر» و «منشأ یا مالکیت نامشخص اثر»، «اثر گمشده یا دزدیده شده».

وجود تقلب در آثار هنری یکی از مشکلات اصلی در حراجی‌های هنری است. افراد متخلف می‌توانند تلاش کنند تا آثار جعلی را به عنوان آثار اصلی به فروش برسانند. این موضوع مشکلات بزرگی از جمله ضرر مالی برای خریداران و آسیب به اقتصاد هنر را به همراه دارد. از این رو، اصالت اثر باید توسط حراجی‌ا حراز و در کالانمای (کاتالوگ) حراجی ثبت و اطلاع‌رسانی عمومی شود. در واقع مسئولیت اصلی اثبات اصالت اثر با شخص ارائه‌کننده اثر و به عبارتی فروشنده است. پس از آن حراجی ملزم است ادله لازم برای اثبات اصالت اثر را از ارائه‌کننده اثر بخواهد. به همین دلیل صدور شناسنامه آثار هنری الزامی است. در این خصوص توجه به

خرید و فروش می‌شود تعیین گردد و نرخ مالیات برای خانه‌های حراج هنر نیز جداگانه اعمال شود.

قوانین صادرات و واردات: قوانین صادرات و واردات برای حفظ تاریخچه هنری یک کشور و جلوگیری از خروج اثر هنری از آن کشور بسیار مهم است. برای مثال، در برخی کشورها، اثر هنری تنها با اجازه خاص می‌تواند صادر شود. در ایران نیز واردات و صادرات آثار هنری تابع قواعد مشخصی است. به استناد بند «۲۰» ماده (۲) قانون اهداف و وظایف وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی نظارت بر خروج آثار هنری از کشور با وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی است. براساس بند «د» آیین‌نامه اجرایی خروج محصولات فرهنگی و هنری (مصوبه ۱۵۵۷۰/ت ۲۸۸۶۰ هـ هیئت وزیران مورخ ۱۳۸۲/۴/۱۱) خروج آثار هنری به استثنای «آثار هنری و ادوات موسیقی که جزء میراث فرهنگی کشور محسوب می‌شود» آزاد می‌باشد. در ماده (۳) همین آیین‌نامه «خروج آثار... به صورت تجاری مستلزم رعایت قوانین و مقررات مرتبط» اعلام شده است.

آزادی ورود آثار و منع انحصار: برخی از حراج‌ها به صورت یک امتیاز ویژه به فهرست معدودی از افراد محدود شده است. این نگاه گزینشی در یک رقابت غیرمنطقی نگارخانه‌داران و مجموعه‌داران را روبه‌روی هم قرار داده است. زیرا قادر به رقابت در یک بازار عمومی نیستند. لذا ساز و کارهای قانونی لازم برای جلوگیری از انحصار در حراجی‌ها اهمیت دارد. در برخی از حراج‌های هنری نگاه هنری چندان در آنها دیده نمی‌شود. یک هنرمند، برای ارائه اثرش در یک حراج هنری، باید ورودیه پرداخت کند یا ممکن است هزینه بیمه آثار خود را نداشته باشد. به همین دلیل، هنرمندان زیادی نمی‌توانند در این رویدادها شرکت کنند و این واسطه‌ها هستند که نقش اصلی را در حراج‌های هنری ایفا می‌کنند. به همین دلیل سهم هنرمند از چنین رویدادهایی، نسبت به گردش مالی که حول یک اثر اتفاق می‌افتد، ممکن است بسیار ناچیز باشد.

تنوع آثار: با توجه به اینکه یکی از رویکردهای مهم حراجی‌ها را باید به تقویت هنر نسبت داد، ضرورت دارد در کنار آثار هنری که مورد توجه بیشتر خریداران قرار می‌گیرد و به عبارتی فروش خوبی دارند، گونه‌های مختلف آثار حتی برای نمایش هم شده ارائه شود. در این خصوص آثار هنرمندان جوان و تازه‌کار از اهمیت بیشتری برخوردار خواهد بود. همچنین باید بخش‌های متنوع، متناسب با سطوح مختلف آثار هنری، از لحاظ کیفی و ارزش مادی در حراج‌های هنری شکل بگیرد.

محتوای آثار: این مقوله را باید بدین گونه توجه داشت که رعایت اصول ارزش‌های فرهنگی وظیفه همه بازیگران اصلی حراجی‌های

منتخب خود در مدت مزبور دارا هستند.

چنانچه در هر یک از مراحل برگزاری حراج تا پیش از فروش اثر، حراج‌گزار نسبت به اصالت اثر، مالکیت اثر، سایر اطلاعات اعلام شده از سوی مالک اثر و یا هر دلیل دیگری تردید و یا شبهه‌ای پیدا کند، می‌تواند اثر را بی‌هیچ قید و شرطی از حراج خارج نماید».

بر خور داری از یک تیم کارشناسی خبره و مسلط: یکی از بخش‌های مهم در حراجی‌ها بر خور داری از کارشناسان خبره و متخصص است. کارشناسان کسانی هستند که در ارتباط با آثار هنری صاحب نظرند. این کارشناسان باید در ارتباط با قیمت‌گذاری اثر و همچنین اصالت‌سنجی خبره باشند و از دانش و فناوری‌های مناسب اصالت‌سنجی، شناخت مواد، مطالعات آزمایشگاهی مرتبط و کم و کیفیت هنری آثار شناخت کافی داشته باشند. خصوصاً اینکه آثار با قیمت بالایی به فروش می‌رود، قطعاً امکان جعل آثار هم بسیار است و از این جهت در تعیین و تضمین اصالت و با توجه به تأثیرات کوتاه‌مدت و بلندمدت اقتصادی و هنری، در تعیین ارزش اثر و واقعی سازی قیمت‌گذاری‌ها، دقت کافی باید صورت گیرد.

حفظ حریم خصوصی افراد: فضای خانه حراج در عین حال که یک فضای عمومی است، اما بخش‌هایی هستند که باید حریم آنها را حفظ کرد. مهم‌ترین آنها عدم افشای عمومی طرفین معامله و به صورت خاص نام خریداران است. اهمیت این امر برای حفاظت از اثر و امنیت صاحب اثر است، اما باید تیم کارشناسان حراج به صورت عمومی معرفی شوند؛ چنانکه حراج‌های معروف و مطرح دنیا فهرستی از تیم کارشناسی با سابقه آنها در کالانما (کاتالوگ) و تارنمای (سایت) خود این افراد متخصص را معرفی می‌کنند.

مالیات: خریداران در بسیاری از کشورها مجبور هستند که برای خرید اثر هنری مالیات پرداخت کنند. همچنین، فروشندگان نیز ممکن است مجبور باشند به دولت مالیات پرداخت کنند. خانه‌های حراج نیز به عنوان محل درآمد از قبل واسطه‌گری نیز مشمول مالیات می‌توانند باشند. در ایران مطابق جزء «۱» بند «ع» تبصره «۶» قانون بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور «... معافیت مالیاتی... حراجی آثار هنری موضوع بند «ل» ماده (۱۳۹) قانون مالیات‌های مستقیم فقط تا سقف دو میلیارد و ششصد میلیون ریال در سال قابل اعمال است و بعد از آن حسب مورد به نرخ قانون مالیات‌های مستقیم مشمول مالیات است». از این رو می‌توان در نظر داشت، نخست این امر تبدیل به قانون دائمی شود و دوم اینکه با توجه به نرخ که طبق بند «ل» ماده (۱۳۹) قانون مالیات‌های مستقیم سالیانه برای معافیت مالیاتی برای حوزه فرهنگ در نظر گرفته می‌شود، این معافیت باید مشمول هر اثری که در حراجی

کنار فعالیت‌های تجاری و اقتصادی، به پیشرفت هنر کمک کنند. بخشی از این پیشرفت باید به جریان‌سازی هنری و به‌صورت خاص هنرهای اصیل، آیینی و دینی ایران مربوط می‌شود. اهمیت امر را از این جهت باید دانست که در جهان امروز فضای بسیار اندکی برای هنرهای اسلامی و ایرانی وجود دارد و ضرورت دارد حراج‌های هنری نسبت به جبران این عقب‌افتادگی و توسعه این فضای یاری‌گر باشند. از طرف دیگر هم حراج‌های هنری از رویکرد مسلط فعلی که مبتنی بر اقتصاد دلال محور است پرهیز کرده و بازار مناسبی برای عرضه محصولات هنرمندان کمتر شناخته شده، به‌ویژه مختص هنرمندان معاصر که اکنون در قید حیات هستند، نیز باشد.

توزیع جغرافیایی حراج‌های هنری: برای اینکه هنرمندان نقاط مختلف کشور بتوانند به بازار ثانویه دسترسی داشته باشند، ضرورت دارد بازارهای هنری در چند نقطه از کشور شکل بگیرد. در حال حاضر هنرمندان بسیاری در سطح کشور هستند که بنا به دلایل مختلفی امکان حضور در حراج‌های هنری مستقر در تهران را ندارند. تمرکز فعالیت‌های هنری در شهر تهران باعث می‌شود که بازارهای هنری در شهرهای دیگر کشور شکل نگیرد. تجربه حراج در اصفهان می‌تواند آغازی برای فعال‌سازی ظرفیت‌های هنری در سایر شهرهای کشور، حداقل به‌صورت خوشه‌های منطقه‌ای باشد. **ایجاد سامانه رزرو (ذخیره) یا گارانتی (ضمانت):** ایجاد سامانه رزرو (ذخیره) برای آثاری که به فروش نمی‌روند می‌تواند کارساز باشد. اگر اثر هنری ارائه شده به قیمت قابل قبولی نرسد، فروشنده معمولاً آماده نیست که مالکیت خود را بدون حق بازپس‌گیری به حراج بگذارد. برای جلوگیری از تلاش فروشندگان برای دست‌کاری در حراج با افزایش قیمت کالاهای خود، آنها از پیشنهاد دادن منع می‌شوند، اما این امکان وجود دارد که فروشنده با خانه حراج قراردادی داشته باشد که به‌موجب آن در صورت عدم حصول قیمت معین، حراج اثر را از فروش خارج کند. بدین شکل فروشندگان اثر می‌توانند حق خود را برای حفظ ارزش مادی اثرشان حفظ کنند. در اینجا همچنین باید به‌گونه دیگر از نظام حمایتی پس از اتمام حراجی هم توجه شود. ممکن است آثاری در حراج با قیمت مناسب فروش نروند، اما مالک هم تمایل به فروش داشته باشد. لذا حراج‌گزار می‌تواند از طریق «رزرو پس از فروش» خود، به شخصی که پس از فرایند حراج ابراز تمایل به خرید کرده بفروشد.

توانایی شخص متقاضی برگزاری حراج: برگزاری حراجی مستلزم مجوز از مراجع قانونی مربوطه است. مجوز عمدتاً برای اطمینان از اعتبار اخلاقی حراج‌گزار و همچنین توانایی حرفه‌ای اوست. متقاضی مجوز برگزاری حراجی باید پیش‌نویس چارچوب

هنری است، اما خانه حراج وظیفه بیشتری دارد. زیرا مسئول ارائه آثار به‌شمار می‌آید. حراج‌های هنری نه تنها به‌عنوان ویتترین (نمای) آثار فرهنگی یک جامعه به‌شمار می‌آیند، بلکه جریان‌سازی فرهنگی و هنری را با خود به‌همراه دارند. از این رو باید انتظار داشت که خانه‌های حراج خود را نسبت به فرهنگ و باورهای فرهنگی جامعه مسئول دانسته و از آنچه در این حراج‌ها عرضه و به فروش می‌رسد، مراقبت کنند. این مراقبت از چند جهت اهمیت دارد. در فرهنگ ایرانی مؤلفه‌های دینی، ملی، سنتی و مدرن در آثار هنری در هم تنیده شده و به‌عنوان بخشی از میراث این جامعه در شکل‌دهی به هویت ایرانیان تأثیرگذار بوده‌اند. از این رو، باید مراقبت شود سوءگیری‌های غیر فرهنگی باعث عرضه آثاری خاص نشود که نمایانگر هویت ایرانی-اسلامی نباشد. از جهت دیگر، باید توجه شود که گاهی لازم است برخی از مؤلفه‌های فرهنگی مورد تأکید بیشتری قرار گیرند تا بتوانند در مسیر فرهنگ‌سازی کارآمد باشند. در اینجا خانه حراج می‌تواند با عرضه آثاری که چنین مؤلفه‌هایی را در محتوای خود دارند و یا جلوگیری از عرضه آثاری که اثر مخالف دارند، در این مسیر به کمک جامعه و سیاستگذاران فرهنگی بیاید. **مدیریت مالی:** وجود یک صندوق که به‌صورت مشترک توسط بخش دولتی و خصوصی ایجاد شود، می‌تواند به ساماندهی مالی میان فعالان حراجی‌ها کمک کننده باشد. شورایی متشکل از هنرمندان، نگارخانه‌داران، مجموعه‌داران و فعالان حوزه تجسمی بر ارائه و فروش آثار در بازار و همچنین فعالیت‌های این صندوق می‌توانند نظارت داشته باشند تا از سردرگمی‌های احتمالی ناشی از نحوه تبادل مالی میان خریدار و فروشنده و جابه‌جایی سهم بر گزارکننده حراج جلوگیری شود و انسجام شکل گیرد. حتی این صندوق می‌تواند در ارائه تسهیلات، تضمین قیمت آثار و یا پرداخت سهم بیمه‌ای آنها به کمک معامله‌گران بیاید.

برندسازی برای حراج: هر یک از خانه‌های حراج می‌توانند در رشته‌های خاص هنری فعالیت کنند و یا اینکه انواع هنرها را در حراج‌خانه‌های خود عرضه کنند. از این روش‌ها می‌توانند جایگاه خود را در بازار هنر داخلی و خارجی حفظ کنند. قواعد حاکم بر ویژندسازی (برندسازی)¹، از جمله ثبت علائم تجاری، به‌عنوان یک مقوله قانونگذارانه باید مورد توجه قرار گیرد.

هویت‌مند بودن حراج: به‌غیر از جشنواره هنرهای تجسمی فجر، نبود دوسالانه‌ها و رویدادهای فرهنگی جدی برای هنرهای تجسمی در ایران سبب شده که هنرمندان از حراج‌های هنری توقع یک حرکت هنری داشته باشند. به‌عبارتی انتظار می‌رود خانه‌های حراج بتوانند با حمایت از گونه‌ها و سبک‌های مختلف هنری، در

انتقال پول طی یک سازوکار مشخصی اقدام کند.

شفافیت مالی: با توجه به اینکه نقل و انتقال مالی یکی از فرایندهای اصلی خانه‌های حراج به‌شمار می‌آید، از جانب فروشنده، خریدار و خانه حراج لازم است نظامات مالی را به‌صورت شفاف برای مقامات دولتی تبیین کنند. الزامی بودن این موضوع از چند جهت اهمیت دارد؛ صیانت از عرصه هنر، به‌دلیل اینکه مبالغ اسمی گاهی اوقات باعث تخریب جریان‌های هنری شده و روند طبیعی و حرفه‌ای هنر را مخدوش می‌کند. برای مثال، قیمت‌گذاری یا معامله کاذب برای یک اثر ضعیف یا خوب می‌تواند آثار سوء بر نگاه سرمایه‌گذاران، هنرمندان و هنردوستان بگذارد. دیگر اینکه دولت به‌لحاظ وظیفه ذاتی خود باید بر جریان‌های مالی که در حراج اتفاق می‌افتد نظارت داشته باشد و مانع فسادهایی چون پول‌شویی هرچند اندک شود. از سوی دیگر یک حراج هنری باید به‌گونه‌ای عمل کند که اقتصاد صحیح هنر که مبتنی بر یک تقاضای مناسب و عرضه صحیح و شفاف است، شکل بگیرد.

توجه به هنرهای دیجیتال: استفاده از رایانه و فناوری‌های نو در حوزه تصویر باعث شده برخی از هنرمندان از این طریق آثار خود را عرضه کنند. اقبال مناسبی نیز از آثار خلق شده در این فضا در جهان صورت گرفته است. سازوکارهایی نیز برای هویت بخشی به چنین آثاری در فضای دیجیتال (رقومی) شکل گرفته که شناخته‌شده‌ترین آنها ^۱ NFT [۲۰] است. دارندگان آثار هنری می‌توانند با ایجاد آن‌اف‌تی روی بلاک‌چین برای اثر هنری خود، آن را برای فروش در حراجی معرفی کنند. هنرمندان در سکوهای ویژه ثبت‌نام کرده و اطلاعات خود را روی یک بلاک‌چین «ضرب» می‌کنند و از این طریق به اثر خود اصالت می‌بخشند. آثاری این چنین بازار مناسبی دارند و پیش‌بینی می‌شود آینده قابل‌قبولی داشته باشند. مقتضی است سکوی ویژه برای خرید و فروش و یا اصالت‌زایی آثار توسط بخش خصوصی و با حمایت دولت راه‌اندازی شود.^۲

مکان برگزاری حراج: یک مکان برای تشکیل حراج باید از ویژگی‌های حداقلی برخوردار باشد؛ فضای مناسب برای قرار دادن آثار و حضور خریداران؛ امکانات مناسب برای نمایش آثار، ارتباط با خریداران بیرونی و مانند آنها؛ دسترسی و امنیت مناسب.

نهاد ناظر: شاید مهم‌ترین بعد حکمرانی در خصوص حراجی‌ها این است که نهاد ناظر بر فعالیت‌های حراجی‌های هنری کدام است؟ وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و وزارت میراث‌فرهنگی، گردشگری

عملیات تجاری حراجی را به مقامات و مسئولین ارائه کند. هنگامی که چارچوب عملیات تجاری تأیید می‌شود، این چارچوب برای او لازم‌الاجرا می‌شود. این چارچوب باید در خانه حراج برای عموم قابل رؤیت شود. اصول و قواعد عمومی برگزاری حراج باید از سوی دولت تعیین و در اختیار متقاضیان قرار گیرد. در برخی از کشورها انجام حراج بدون مجوز یا نادیده گرفتن قوانین عملیات تجاری تأیید شده با بازداشت تا ۶ ماه یا جریمه مربوطه مجازات خواهد شد [۱۹].

حضور نمایندگی‌های حراجی‌های خارجی در کشور: با توجه به روند رو به گسترش فعالیت‌های خانه‌های حراج هنری در سطح جهان و همچنین سابقه تلاش برای ایجاد نمایندگی یکی از خانه‌های حراج بین‌المللی (حراج کریستیز) در ایران، باید زیرساخت‌های حقوقی لازم برای همکاری‌های دو یا چندجانبه خانه‌های حراجی ایرانی با سایر کشورها مورد توجه قرار گیرد. در این میان مرادفات با کشورهای اسلامی و هنر اسلامی می‌تواند اهمیت ویژه‌ای داشته باشد.

سلامت و بی‌نقص بودن اثر: مسئولیت اصلی نواقص تا قبل از تحویل به حراجی با فروشنده است. حراج قاعده‌تاً مسئولیتی در قبال ایرادها و نواقص ندارد، مشروط بر اینکه به وظیفه خود در توصیف و ذکر نواقص موجود در آثار هنری فروخته شده در حراج عمل کرده باشد. در غیر این صورت باید یکی از وظایف حراجی‌ها را این دانست که در مهلت تعیین شده شکایات مربوط به عیوب و نواقص اثر هنری بیان شده توسط خریدار را تا حد امکان به اطلاع فروشنده برسانند.

مراقبت از اثر در خانه حراج: برخی از آثار ارزش معنوی آنها بسیار بیشتر از ارزش مادی‌شان است. با توجه به اینکه برای ارائه و نمایش اثر، خانه حراجی امانت‌دار به‌شمار می‌آید، مسئولیت اثر از زمانی که تحویل می‌شود با خانه حراج است. هر نوع نقص و یا سرقت با مسئولیت خانه حراج است. خانه حراج موظف به معرفی اثر در کالانما (کاتالوگ) است و نمی‌تواند از وقتی که تحویل گرفت نسبت به عدم ثبت آن از خود سلب مسئولیت کند.

نقل و انتقال پول میان خریدار و فروشنده: خانه حراج اگر چه باید در قبال میزان مبلغ اعلامی در فرایند حراج مسئول باشد و غیر برگشت بودن آن را تضمین کند، اما مسئولیتی در قبال نحوه انتقال پول میان خریدار و فروشنده ندارد. با وجود این می‌تواند سازوکاری ایجاد کند تا ضمانت لازم برای جابه‌جایی پول با ایجاد صندوقی در خانه حراج فراهم شود یا آنکه از یک مؤسسه اعتباری برای تضمین

۱. خودواژه NFT به معنای توکن (بهانه‌هر) غیرقابل معاوضه (Non-Fungible Token | NFT) است و در حقیقت، توکنی دیجیتال (رقومی) و نوعی رمزارز است، اما برخلاف یک سکه (بلوک) استاندارد در بلاک چین بیت‌کوین، NFT منحصر به فرد است و نمی‌توان آن را معاوضه کرد.

۲. نظیر سکوهای جهانی خرید و فروش NFT مانند OpenSea, Rarible, Nifty Gateway, Mintable و ...

میان وظایف این دو وزارتخانه انجام پذیرد. در اینجا باید به وظایف دستگاه‌ها و نهادهای دیگری نیز اشاره شود که در فرایند تأسیس و فعالیت حراج‌های هنری مؤثرند؛ فرماندهی انتظامی جمهوری اسلامی ایران (پلیس اماکن و پلیس اقتصادی) و سازمان امور مالیاتی کشور از آن جمله هستند. نهادهای صنفی حوزه هنر هم می‌توانند در فرایند نظارت بر خانه‌های حراج به صورت تخصصی، به‌ویژه تدوین استانداردهای مربوط به آیین‌های حراج، به کمک دولت بیایند.

و صنایع دستی دو نهاد اصلی برای نظارت بر فعالیت‌های حراج به‌شمار می‌آیند، اما نظارت بر تأسیس و فعالیت‌های حراج‌های هنری از ظرافت‌هایی برخوردار است که باید بدان توجه شود. در تعریف هم نشان داده شد که چندان مرز مشخصی میان حوزه‌های نظارتی این دو وزارتخانه وجود ندارد و اشتراکاتی دیده می‌شود. حتی در آثاری که ترکیبی هستند و از ویژگی‌های هنری، میراث‌فرهنگی و یا صنایع دستی برخوردارند، با چالش‌های نظارتی میان این دو وزارتخانه مواجه خواهیم بود. همچنین است در خصوص تعریف اثر فاخر یا نفیس. به هر حال باید تفکیک مناسب

۸. نتیجه‌گیری و پیشنهادها

هنرهای تجسمی؛
 ■ نبود نگاه اقلیمی و محلی در مدیریت هنری به‌منظور ایجاد هویت سبکی در هنرهای تجسمی بوم‌های مختلف کشور؛
 ■ عدم توجه به کسب و کار و اقتصاد هنرهای تجسمی به‌عنوان جزئی از اقتصاد مقاومتی با درآمدزایی بالا؛
 ■ کم‌توجهی به نظام حمایتی مالی برای توسعه تولیدات و کسب و کارهای مرتبط با هنرهای تجسمی و رفع موانع موجود؛
 ■ وابستگی کشور برای تأمین مواد اولیه آثار هنرهای تجسمی به خارج؛
 ■ فقدان تنوع و تکثر بازارهای تبادل آثار هنری؛
 ■ کمبود امکانات و شرایط لازم برای عرضه آثار هنری در دو بُعد فضاهای غیرفیزیکی (شامل نشریات، مطبوعات، رادیو، تلویزیون و...) برای عرضه آثار هنری و فضاهای فیزیکی (موزه‌ها، نگارخانه‌ها و...)
 ■ نقصان بانک جامع اطلاعات هنرمندان و آثار هنری؛
 ■ کم‌توجهی در حفظ و نگهداری آثار هنری موجود به‌عنوان میراث‌فرهنگی؛
 ■ نیاز به تبیین بیشتر مبانی فقهی مربوط به مقولات هنرهای تجسمی برای تصریح و شفاف‌سازی مسائل فقهی هنر. با توجه به این مسائل و همچنین نکاتی که در متن درباره حراج‌ها و خانه‌های حراج هنری مطرح شد، در ادامه پیشنهادهایی در دو سطح سیاستی و تقنینی ارائه خواهد شد.

پیشنهادهای سیاستی

■ تسریع در تدوین و تصویب سند راهبردی هنرهای تجسمی و تعیین جایگاه حراجی‌های هنری توسط شورای عالی انقلاب فرهنگی؛

به لحاظ بخش‌بندی نظام سیاست‌گذاری فرهنگی عمده مسائل و موضوعات خانه‌های حراج هنر به حوزه هنرهای تجسمی برمی‌گردد. زیرا خانه‌های حراج و آثاری که در آن عرضه می‌شود، متأثر از سیاست‌ها و برنامه‌هایی است که در این حوزه اتخاذ و اجرا می‌شود. لذا برای اینکه از نظر فرهنگی و اقتصادی رونق و شکوفایی مطلوب و مداوم در حوزه حراج‌های هنری وجود داشته باشد، در وهله اول باید توجه شود که مسائل مدیریتی حوزه هنرهای تجسمی برطرف شود، یا حداقل کاهش یابد. زیرا در صورت مدیریت درست هنرهای تجسمی امکان داشتن حراج‌های هنری قابل توجه برای فعالان داخل و خارج از کشور فراهم می‌آید. از این رو، برای آنکه سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان اقدامات لازم را برای مدیریت بهینه و مؤثر حوزه هنرهای تجسمی به عمل آورند، برخی از مهم‌ترین مسائل حوزه هنرهای تجسمی احصا خواهد شد:
 ■ فقدان سیاست کلی، مدون و روشن و فقدان برنامه‌ریزی راهبردی در بخش هنرهای تجسمی؛
 ■ پراکندگی در تعریف دقیق از حوزه هنرهای تجسمی و زیرمجموعه‌های آن؛
 ■ فقدان نگاه هویت‌ساز به هنرهای تجسمی و ارتقای جایگاه بین‌المللی آن و ناشناختگی هنر تجسمی ایرانی-اسلامی در سطح بین‌المللی برای درآمدزایی و افزایش قدرت نرم؛
 ■ فقدان نظام یکپارچه آموزش هنرهای تجسمی و نبود برنامه، هدف و نظام اجرایی برای آموزش و پرورش نیروی انسانی متناسب بازار کار و نیاز کشور؛
 ■ نبود ساز و کار تعریف شده برای ارزیابی و پایش وضعیت حوزه هنرهای تجسمی و ضعف نظام نظارتی در مراکز سیاست‌گذار و مجری؛
 ■ نامشخص بودن مرز میان سیاست‌گذاران و مجریان در زمینه

■ به‌روزرسانی قوانین مربوط به مالکیت ادبی و هنری با توجه به تحولات فناوریانه پیشروی هنرهای تجسمی؛
■ ایجاد زمینه‌های تولید و عرضه در فضای مجازی و سکوه‌های خرید و فروش دیجیتال (رقومی).

پیشنهاد‌های تقنینی

با توجه به اینکه بخش مهمی از این گزارش به تبیین چارچوب و ابعاد قانونگذارانه حراجی‌های هنری پرداخته و مشخص شد که خلأ جدی در حوزه تنظیم‌گری برای حراج‌های هنری و خانه‌های حراج در کشور وجود دارد، نخستین و مهم‌ترین پیشنهاد تقنینی این گزارش تدوین قانونی مستقل برای این حوزه است. پیش از اینکه قانون یا حکمی نوشته شود، لازم است نسبت به چند موضوع به‌عنوان الزامات تدوین قانون جدید برای حراجی‌های هنری توجه شود:

۱- جایگاه دولت و نسبت آن با بخش خصوصی در برگزاری حراج: با توجه به اینکه در اکثر کشورهای جهان بازار هنر در اختیار بخش خصوصی است در تدوین یک قانون مستقل باید تا حد امکان از ورود دولت به امور تصدیگری برای برگزاری حراج‌های هنری و تشکیل خانه‌های حراج ممانعت به عمل آورد. دولت باید در جایگاه مدافع حقوق عموم مردم و مجری سیاست‌های فرهنگی به‌عنوان یک ناظر و تنظیم‌گر روابط میان هنرمندان، فروشندگان و خریداران باشد.

۲- با توجه به اینکه آثاری که در حراج‌ها مبادله می‌شود اشتراکات مصداقی در حیطه وظایف میان دو وزارتخانه فرهنگی دارد، هماهنگی و تعامل میان وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی بسیار مهم است. در صورت نیاز لازم است ساختاری بین‌دستگاهی (مانند کارگروه مشترک) برای تعیین مصادیق هنری و تفکیک وظایف جهت صدور مجوز، نظارت بر اجرا و مانند آنها شکل بگیرد. زیرا وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی در زیرمجموعه خود سه سازوکار برای برگزاری حراجی صنایع دستی،^۱ تجارت اموال فرهنگی - تاریخی و هنری منقول مجاز (مؤسسات موضوع حراج آثار فرهنگی - تاریخی)^۲ و برگزاری حراج آثار فاخر دارای شناسنامه و صاحب‌امضای قابل فروش صنایع دستی، فرش دستباف و هنرهای سنتی در داخل و خارج کشور،^۳ طراحی کرده است.

■ بازطراحی سازوکارها، فرایندها و ساختارهای اداری مرتبط در دستگاه‌های متولی هنرهای تجسمی با تأکید بر مدیریت بازارهای هنری داخلی و حضور جهانی؛
■ تجلی حکمت اسلامی در هنر با تقویت حضور حوزه‌های علمی؛
■ توجه به بازارهای هنری به‌عنوان مبدأ حرکت حراجی‌ها؛
■ ایجاد حراجی‌های منطقه‌ای در سطح کشور و تمرکززدایی آن در شهر تهران با آمایش سرزمینی هنر؛
■ معاصرسازی هنرهای سنتی در جهت تقویت هویت هنری؛
■ توجه به آثار هنری دارای هویت مانند هنرهای سقاخانه‌ای؛
■ حمایت از توسعه بازار هنرهای اسلامی میان کشورهای اسلامی و حضور آثار این هنرمندان در حراجی‌های جهانی و منطقه‌ای؛
■ ایجاد حراجی‌های هنر اسلامی، مشترک با کشورهای اسلامی؛
■ حمایت از بازگشت دوباره سرمایه‌گذاران (خریداران) هنری به چرخه اقتصاد هنر در فضای خرید و فروش آثار هنری در بازارهای اولیه و ثانویه هنری؛
■ حمایت از ایجاد ویراند ملی برای هنرهای تجسمی در گونه‌های مختلف و توسعه و ترویج آن؛
■ در نظر گرفتن جایگاه اقتصاد هنر در اقتصاد ملی و احصای آن به‌عنوان یکی از منابع درآمدی ملی؛
■ تقویت زیرساخت‌های آموزش هنر در کشور و نظارت جدی‌تر بر آموزش هنر در دوره‌های عمومی و تخصصی؛
■ حمایت از صادرات آثار هنرمندان ایرانی به بازارها و حراجی‌های بین‌المللی؛
■ کمک به حفظ تعادل بازار آثار هنری با تمرکز بر بخش‌هایی از بازار هنر که اکثریت هنرمندان امکان دسترسی به آن ندارند؛
■ تقویت فرهنگ بهره‌مندی از آثار هنری در بین عموم جامعه؛
■ کمک به تولید آثار هنری به‌صرفه و ارزان و کاربردی برای بهره‌مندی عمومی؛
■ کمک به استمرار حضور هنرمندان در رویدادها و فضاها هنری به موازات حراجی‌ها؛
■ افزایش توجه به هنرهای سنتی و حمایت و حفاظت از آن در بازارهای اقتصادی داخلی و خارجی؛
■ کمک به تأمین مواد اولیه لازم برای تولیدات هنری و قطع وابستگی در این خصوص به خارج از کشور؛
■ کمک به ایجاد سازوکارهای لازم برای صیانت و گسترش علمی هنرهای بومی؛

۱. مصوبات شصت و یکمین نشست هیئت مقررات‌زدایی و بهبود محیط کسب و کار (مصوب ۱۴۰۰/۱۲/۲۵) هیئت مقررات‌زدایی و تسهیل صدور مجوزهای کسب و کار.

۲. طبق بند «۱۶» ماده (۵) اساسنامه صندوق توسعه صنایع دستی و فرش دستباف و احیا و بهره‌برداری از اماکن تاریخی و فرهنگی (مصوب ۱۴۰۱/۲/۲۱) یکی از وظایف این صندوق «برگزاری حراج آثار فاخر دارای شناسنامه و صاحب‌امضای قابل فروش صنایع دستی، فرش دستباف و هنرهای سنتی در داخل و خارج کشور» عنوان شده است.

کرد. این امر را باید به عنوان یک اقدام زیرساختی در نظر گرفت. زیرا برای سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های آینده داده‌های مناسبی را فراهم کرده و برای رفع اشکالات تنظیم‌گرانه بسیار کارساز خواهد بود. حتی این امر را می‌توان برای کلیت هنرهای تجسمی در نظر گرفت و با ایجاد بانک اطلاعاتی از فرایند تولید و فروش محصولات هنرهای تجسمی شامل مواد اولیه، محصول و شیوه‌های فروش یا انتشار به تفکیک گروه‌بندی هنرهای تجسمی، به کمک سیاستگذار آمد.

نظارت بر عرضه آثار هنری در حراج‌های غیرهنری: از آنجایی که علاوه بر حراج آثار هنری در کشور، حراج‌های دیگری نیز برگزار می‌گردد که محدودیتی برای عرضه انواع مختلف کالاها ندارند، پیشنهاد می‌شود به هر شکل ممکن در موارد زیر به خارج کردن آثار هنری از این حراجی‌ها توجه داشت. برای نمونه پیشنهاد می‌شود:

یک تبصره به ماده (۵۶) قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز (۱۳۹۲/۱۰/۳) یا یک ماده به آیین‌نامه اجرایی مواد (۵۵) و (۵۶) قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز (مصوب هیئت وزیران در جلسه ۱۴۰۱/۱۱/۹) و همچنین آیین‌نامه اجرایی چگونگی فروش اقساطی، فوق‌العاده و حراج (موضوع تبصره مواد (۷۰ و ۸۰) و قانون نظام صنفی)^۱ (در تاریخ ۱۳۹۴/۹/۲۲ به تصویب وزیر محترم صنعت، معدن و تجارت رسید) الحاق شود و طی آن آثار هنری قاچاق و کشف شده از کالاهایی که برای حراج عرضه می‌شوند مستثنا شده و بسته به ویژگی‌ها و قدمت اثر هنری به وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی یا وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی تحویل و از جانب آنها در حراجی‌ها عرضه و درآمد حاصل از فروش به حساب خزانه‌داری کل کشور واریز شود تا برای حمایت از زیرساخت‌های هنری هزینه شود. این الحاق از طریق مصوبات هیئت وزیران نیز ممکن است.

با توجه به مباحث مطرح شده در این گزارش در نهایت سعی شده پیش‌نویسی از قانون برگزاری حراج‌های هنری ارائه شود تا بتوان در رفع خلأهای قانونی موجود گامی مؤثر برداشت.

تعیین شخصیت حقوقی برگزارکنندگان حراجی به لحاظ تجاری یا فرهنگی: با توجه به اینکه آنچه در حراجی‌ها مبادله می‌شود یک اثر هنری است و فعلی که اتفاق می‌افتد تجاری است، باید در تنظیم قانون جدید به این موضوع توجه شود که یک ماهیت واحد برای شخصیت حقوقی برگزارکنندگان حراجی تعیین کرد. زیرا این امر به مرجع نظارت مربوطه حق مداخله می‌دهد. یعنی ممکن است وزارت امور اقتصاد و دارایی و زیرمجموعه‌های آن خود را محق برای مداخله در برگزاری این حراجی‌ها بدانند یا وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی. باین حال، در چنین مواردی تشریک مساعی همه دستگاه‌ها می‌تواند به حکمرانی مطلوب در این حوزه کمک کند.

ایجاد ارزش و اعتبار مالکانه برای آثار هنری: برای اینکه صاحبان و مالکان آثار هنری بتوانند از این مالکیت بهره بیشتری ببرند و به صورت خاص هنرمندان بتوانند از این طریق سرمایه لازم برای توسعه اشتغال‌شان را تأمین کنند، پیشنهاد زیر ارائه می‌شود، البته می‌توان از طریق هیئت وزیران این موضوع را به تصویب رساند.

به وزارت اقتصاد و دارایی (بانک مرکزی) اجازه داده می‌شود آثار هنری دارای شناسنامه معتبر از سوی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و یا وزارت میراث فرهنگی و گردشگری و صنایع دستی را به عنوان وثیقه در قبال اعطای تسهیلات مالی قرار دهد.

توجه به بازارها و نمایشگاه‌های هنری: حراجی‌ها را غالباً به عنوان بازار ثانویه آثار هنری به‌شمار می‌آورند. از این رو برای رونق به حراجی‌ها باید به سمت تقویت بازارهای اولیه رفت. بنابراین تقویت رقابت و حذف انحصار در میان مجموعه‌داران و نگارخانه‌داران که محل تشکیل بازار اولیه به‌شمار می‌آیند، موضوعی است که باید در تدوین قانون جدید بدان توجه داشت.

ایجاد سامانه ارائه شفافیت در خصوص هنرمندان، آثار و سازوکارهای تبادل: برای رصد و پیگیری مسائل حقوقی و ممانعت‌های مربوط به خریداران، فروشندگان و آثار توسط متولیانی که در قانون تعیین خواهند شد، باید تدبیر ویژه اتخاذ

۱. قانون نظام صنفی کشور ماده (۷۰): اگر اشخاص حقیقی یا حقوقی با فروش فوق‌العاده یا فروش اقساطی به اشخاص خسارت وارد آورند، علاوه بر جبران خسارت وارد شده به خریدار، به پرداخت جریمه نقدی معادل مبلغ دریافتی یا قیمت روز کالا یا خدمت عرضه شده ملزم خواهند شد.
ماده (۸۴) قانون نظام صنفی کشور (اصلاحی ۱۳۹۰/۴/۸) - حراج‌های فردی یا جمعی فصلی یا غیرفصلی واحدها یا افراد صنفی طبق آیین‌نامه‌ای خواهد بود که توسط دبیرخانه هیئت عالی نظارت تهیه و به تصویب وزیر صنعت، معدن و تجارت می‌رسد. برگزاری حراج بدون رعایت ضوابط مندرج در آن آیین‌نامه، واحد صنفی را مشمول مجازات مندرج در ماده (۶۸) این قانون خواهد کرد.

پیش‌نویس قانون برگزاری حراجی‌های هنری

ماده (۱) تعاریف:

الف) اثر یا اثر هنری: هر شیء دارای ماهیت هنری که در قالب هنرهای تجسمی، هنرهای سنتی و یا صنایع دستی ملموس یا به صورت رقمی (دیجیتال) می‌تواند در سبک‌های سنتی یا کلاسیک، مدرن، معاصر و جدید باشد.

ب) حراج: عبارت است از عرضه آثار هنری، در یک یا چند رشته، با قیمت پایه مشخص و فروش آن به بالاترین قیمت پیشنهادی به صورت حضوری یا برخط.

ج) حراج‌گزار (مؤسسه حراجی): مؤسسه یا شرکتی است که از سوی مراجع ذی‌صلاح مجوز برگزاری حراج را دارد و به نمایندگی از مالک اثر، عرضه و فروش اثر را از طریق حراجی برعهده دارد.

د) خانه حراج: محل و فضایی حقیقی یا مجازی است که حراج طی فرایندی از پیش اعلام شده تحت نظر حراج‌گزار برگزار می‌گردد.

ه) شورا: «شورای حراجی‌های هنری» که به موجب این قانون و در مرکز هنرهای تجسمی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و با مشارکت و نماینده وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی، مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه و نمایندگان اصناف مربوطه تشکیل می‌شود. وظیفه این شورا تعیین شاخص‌های قیمت‌گذاری آثار، تأیید شیوه‌نامه برگزاری حراج، تأیید صلاحیت حراج‌گزار و خانه حراج، تعیین میزان خسارت‌های ناشی از تقلب در اصالت اثر، تعیین تعرفه برگزاری حراج، تعیین حراج‌های قابل حمایت، صدور مجوز صلاحیت حرفه‌ای، نظارت بر فعالیت حراج‌گزاران و توزیع جغرافیایی حراج‌های هنری در سطح کشور می‌باشد که براساس آیین‌نامه‌ای تعیین خواهد شد که توسط این شورا (۶ ماه پس از تصویب این قانون) تدوین و به تصویب هیئت‌وزیران خواهد رسید.

تبصره: دبیرخانه شورا در مرکز هنرهای تجسمی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی مستقر می‌باشد.

ماده (۲) آثار ایرانی و غیر ایرانی امکان عرضه در حراج را دارند. آثاری که در حراجی‌ها عرضه می‌شوند پیش از نمایش و عرضه عمومی باید از وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی مجوز دریافت کنند. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی موظف است حداکثر تا هفت روز کاری نظر خود را اعلام نماید.

تبصره: آیین‌نامه صدور مجوز عرضه آثار حداکثر ۶ ماه پس از تصویب این قانون توسط وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی تهیه و به تصویب هیئت‌وزیران خواهد رسید.

ماده (۳) آثار هنری فاخر که به‌عنوان «اموال فرهنگی - تاریخی و هنری» (قدمت بالای ۱۰۰ سال دارند) شناخته می‌شوند، علاوه بر مجوز وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی باید برای عرضه در حراجی‌ها با رعایت اصل هشتاد و سوم قانون اساسی مجوز وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی را نیز اخذ نمایند.

تبصره «۱»: فروش این آثار به خریداران غیر ایرانی ممنوع بوده و برای خروج از کشور باید از مراجع مربوطه مجوز لازم را کسب کنند. **تبصره «۲»:** انتقال به غیر آثاری که به تشخیص وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی نفیس ملی است، نیازمند مصوبه از مجلس شورای اسلامی است و انتقال به غیر آثار نفیس ملی منحصر به فرد تحت هر شرایط ممنوع است.

ماده (۴) هر شخص حقیقی یا حقوقی با تابعیت دولت جمهوری اسلامی ایران که متقاضی برگزاری حراج باشد می‌تواند از طریق شورای حراجی‌های هنری مجوز خود را در چارچوب آیین‌نامه‌ای که بر مبنای شرایط حداقلی زیر تدوین خواهد شد دریافت نماید.

• التزام به نظام مقدس جمهوری اسلامی و قانون اساسی و شرع مقدس،

• داشتن سابقه فرهنگی، هنری و اقتصادی مورد قبول شورای حراجی‌های هنری،

• توانایی اصالت‌سنجی، مراقبت و امانت‌داری آثار هنری،

• توانایی مدیریت و برگزاری حراج.

ماده (۵) حراج‌گزاران هنری معتبر خارجی در چارچوب قوانین و مقررات جمهوری اسلامی ایران می‌توانند نمایندگی‌های خود را در کشور تأسیس و با دریافت مجوز نسبت به برگزاری حراج اقدام کنند. **تبصره:** حراج‌گزاران هنری کشورهای اسلامی در قالب رفتار متقابل بین‌المللی از امتیازات و حمایت‌های ماده (۳۶) این قانون بهره‌مند خواهند بود.

ماده (۶) مالکان غیر ایرانی آثار هنری می‌توانند با دریافت مجوز از وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و وزارت امور خارجه در حراجی‌های هنری داخل کشور حضور داشته باشند.

فروشنده است. چنانچه در هر مرحله از تحویل اثر به حراج گزار تا یکسال پس از صدور سند مالکیت اثر برای خریدار، محرز گردد اصالت اثر کذب یا متقلبانه بوده، فروشنده مکلف است ضمن بازگردان مبلغ دریافتی به خریدار، خسارت وارده به خریدار و حراج گزار را با نظر شورا جبران کند.

ماده (۱۵) مسئولیت اثر از زمانی که به خانه حراج تحویل می شود تا هنگام واگذاری یا عودت به مالک با حراج گزار است. جبران هر نوع نقص، آسیب یا سرقت برعهده حراج گزار می باشد.

ماده (۱۶) فروشنده موظف است، هنگام تحویل اثر به خانه حراج هر نوع نقص و اشکالی در اثر را اعلام نماید. حراج گزار موظف است به محض آگاهی از نواقص موجود در آثار هنری آن را در کالانمای (کاتالوگ) حراج درج و اعلام نماید.

ماده (۱۷) حراج گزار موظف به معرفی اثر در کالانمای (کاتالوگ) حراج است و نمی تواند از زمان پذیرش اثر نسبت به عدم ثبت آن از خود سلب مسئولیت کند.

ماده (۱۸) حراج گزار موظف است گروه کارشناسی و یا مؤسسات و شرکت های دارای مجوز صلاحیت حرفه ای که در زمینه قیمت گذاری و تشخیص اصالت اثر در حین برگزاری حراج با آن همکاری داشته اند را در کالانمای (کاتالوگ) حراج معرفی نماید.

ماده (۱۹) شورا می تواند برای مؤسسات و شرکت هایی که در زمینه ارائه خدمات فنی و پشتیبانی برای قیمت گذاری و اصالت سنجی آثار هنری فعالیت می کنند، در صورت درخواست آنها مجوز صلاحیت حرفه ای موقت (حداکثر پنج ساله) صادر کند.

ماده (۲۰) انتخاب آثار برای شرکت در حراجی بر مبنای ضوابط و قواعدی خواهد بود که پیشتر توسط خانه حراج منطبق بر شرایط ماده (۴) این قانون تهیه و در معرض عموم قرار گرفته باشد.

ماده (۲۱) تعیین قیمت کارشناسی آثار به عنوان قیمت پایه برای حراج باید بر مبنای شاخص های از پیش اعلام شده و مورد پذیرش مجامع صنفی هنری باشد. حراج گزار ملزم به اعلام شاخص های قیمت گذاری پیش از تعیین قیمت پایه می باشد.

ماده (۲۲) فروشندگان در فرایند برگزاری حراج حق ارائه پیشنهاد

ماده (۷) برای رعایت اصالت اثر و حقوق پدیدآور یا پدیدآورندگان اثر وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی موظف است ساز و کار لازم را برای ثبت مشخصات فنی و هنری اثر و پدیدآورنده آن را به صورت رقومی (دیجیتال) فراهم آورد، به گونه ای که امکان مشاهده مشخصات عمومی اثر برای عموم نیز فراهم باشد.

ماده (۸) وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی موظف است سامانه نقل و انتقالات آثار هنری را برای ثبت جریان معاملاتی آثار با حفظ محرمانگی لازم ایجاد نماید، به گونه ای که هر پدیدآورنده اثری بتواند سیر معاملاتی اثر خود را رهگیری کند.

ماده (۹) در جهت هویت مند بودن و ایجاد نمانام (برند) برای حراجی، حراج گزار می تواند در یک یا چند سبک، رشته و گونه هنری فعالیت داشته باشد. این امر مانعی برای فعالیت سایر خانه های حراج در همان سبک، رشته و گونه هنری تحت نمانام دیگر نخواهد بود.

ماده (۱۰) خانه حراج باید استانداردها و الزامات لازم را از نظر فضا، امکانات و امنیت مناسب داشته باشد. شورا موظف است استانداردهای مکان برگزاری را تدوین و به عنوان یکی از شرایط اصلی صدور مجوز برگزاری لحاظ کند.

ماده (۱۱) خانه حراج حق دارد در چارچوب ارزیابی های هنری و اقتصادی خود و بررسی توان رقابت اثر هنری برخی از آثار را در اولویت نمایش و فروش قرار دهد.

ماده (۱۲) حراج گزار به عنوان متولی برگزاری حراج موظف است برای رعایت حقوق خریداران شناسه یا سند مالکیت آثار هنری را از وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و آثار فاخر را از وزارت میراث فرهنگی و گردشگری و صنایع دستی استعلام گرفته و تصویر آن را در کالانمای (کاتالوگ) حراج ثبت کند.

ماده (۱۳) کلیه آثاری که در حراجی حضور می یابند باید شناسه زودخوان (QR Code) و یا شناسه مربوط به بهامهر (توکن) غیر قابل معاوضه (NFT) خود را از دبیرخانه شورا دریافت و در نقطه مناسبی از اثر نصب نمایند.

ماده (۱۴) تضمین اصالت آثار هنری برعهده مالک اثر به عنوان

واریز نماید.

ماده (۲۹) در صورتی که پدیدآورنده اثر کلیه حقوق مادی مربوط به بهره‌برداری از اثر خود را به‌غیر واگذار کرده باشد، تنها می‌تواند در هر بار فروش اثر به میزان حداقل ۵ درصد از مبلغ کل فروش را از فروشنده مطالبه کند. این حق تا زمان زنده بودن پدیدآورنده اثر برقرار خواهد بود.

تبصره: مطالبه بیش از ۵ درصد مشروط به رضایت قطعی فروشنده می‌باشد.

ماده (۳۰) خریدار اثر به‌عنوان مالک آن اجازه بهره‌برداری از اثر را مطابق قوانین و مقررات موجود دارد، اما موظف است در صورت فروش اثر سهم پدیدآورنده را به شماره حساب ثبت شده پدیدآورنده اثر در سامانه نقل و انتقالات آثار هنری وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی واریز و رسید آن را در سامانه بارگذاری نماید.

تبصره: صدور سند مالکیت جدید بدون واریز مبلغ فوق امکان‌پذیر نخواهد بود.

ماده (۳۱) نقل و انتقال هر اثر هنری در هر دوره حراج مشمول مالیات می‌شود، مگر اثری که مبلغ فروش آن ۵۰ درصد کمتر از میانگین فروش همان دوره حراج باشد. نرخ مالیات را براساس قانون، سازمان امور مالیاتی کشور اعلام می‌کند.

ماده (۳۲) حراج‌گزار ملزم به پرداخت مالیات برای برگزاری هر دوره حراج می‌باشد. براساس قانون نرخ مالیات را سازمان امور مالیاتی کشور اعلام می‌کند.

ماده (۳۳) برای نظارت بر برگزاری حراج، حضور نمایندگان از وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، فرماندهی انتظامی جمهوری اسلامی و وزارت امور اقتصاد و دارایی الزامی می‌باشد. این نمایندگان حداکثر یک روز پیش از برگزاری فرایند حراج به خانه‌های حراج معرفی خواهند شد.

تبصره: عدم حضور هر یک از نمایندگان دستگاه‌های مذکور به‌منزله تأیید حراج از سوی آن دستگاه خواهد بود.

ماده (۳۴) شورا موظف است برای حمایت از هنرمندان در سطح کشور و توزیع عادلانه دسترسی به فضاهای فرهنگی نسبت به

قیمت برای اثر هنری عرضه شده خود را ندارند.

ماده (۲۳) فروشنندگان برای احقاق حق مالکانه خود جهت حفظ ارزش مادی اثرشان می‌توانند طی قراردادی مکتوب با حراج‌گزار شرط نمایند که در صورت عدم دستیابی به قیمت معین برای اثر هنری عرضه شده خود طی حراج نسبت به خارج کردن آن از فرایند فروش اقدام کنند.

ماده (۲۴) مبلغی که به‌عنوان قیمت نهایی خرید اثر در فرایند حراج تعیین می‌شود برای اعلان‌کننده الزام‌آور است و به‌عنوان خریدار متعهد به پرداخت کامل مبلغ اعلانی می‌باشد. اعلان‌کننده در صورت استنکاف از پرداخت مبلغ کامل و یا انصراف از انجام تعهد، مسئول هرگونه ضرر و زیان بوده و با توجه به اخلاقی که در فرایند حراج ایجاد کرده به‌عنوان مصداقی از اخلاک‌گری در نظام اقتصادی باید در دادگاه صالحه مطابق قوانین و مقررات مربوطه پاسخ‌گو باشد.

ماده (۲۵) هر نوع انتقال وجهی برای پرداخت مبلغ خرید اثر هنری باید از حساب شخصی خریدار حقیقی یا حساب سازمانی حقوقی به حساب اعلامی حراج‌گزار در دفترچه یا شیوه‌نامه‌های رسمی آن واریز گردد.

تبصره: حراج‌گزار موظف است مشخصات کامل حساب بانکی اعلامی خود را به‌عنوان یکی از مشخصات اصلی دریافت مجوز برگزاری حراج به شورا اعلام نماید.

ماده (۲۶) برای حفظ حریم خصوصی افراد اطلاعات شخصی و بانکی خریدار و فروشنده به‌هیچ‌وجه عمومی نخواهد شد و به‌عنوان اطلاعات محرمانه نزد حراج‌گزاران و متولیان دولتی مربوطه باقی خواهد ماند.

ماده (۲۷) خانه حراج می‌تواند براساس تعرفه‌ای که از سوی شورا تعیین شده است برای برگزاری حراج از مالکان آثاری که قصد شرکت در حراج را دارند، هزینه‌ای دریافت کند.

ماده (۲۸) حراج‌گزار موظف است پس از دریافت کامل مبلغ اعلام شده در حراج، ضمن اخذ کسور مربوط به امور برگزاری حراج براساس تعرفه تعیین شده از سوی شورا، مبلغ خالص را حداکثر تا ۱۰ روز کاری همزمان با واگذاری اثر به خریدار، به حساب فروشنده

جوان یا سبک‌های هنری اسلامی سهم ویژه‌ای برای چنین آثاری ایجاد کنند.

ماده (۳۶) وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی موظف است از حراج‌گزاران برای برگزاری حراج آثار هنری سنتی و مغفول مانده و یا سبک‌های هنری که در راستای فرهنگ اسلامی است، حمایت مالی لازم را با پرداخت هزینه امور برگزاری و کسب معافیت مالیاتی برای آنها به عمل آورد.

توزیع جغرافیایی حراج‌های هنری در همه استان‌های یا مناطق کشور برنامه‌ریزی لازم را در یک دوره پنج‌ساله داشته باشد. به گونه‌ای که حداقل در ده استان کشور یک خانه حراج تأسیس شود تا هر ساله حداقل پنج حراجی برگزار شود.

تبصره: آیین‌نامه نحوه توزیع عادلانه موضوع این ماده حداکثر ۶ماه پس از تصویب این قانون توسط شورا تهیه و به تصویب هیئت‌وزیران خواهد رسید.

ماده (۳۵) حراج‌گزاران می‌توانند برای حمایت از آثار هنرمندان

منابع و مآخذ

- [۱]. بیانات مقام معظم رهبری. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای، ۱۳۸۳/۴/۱۹. Available: <https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=1156>. [درون خطی]
- [۲]. تارنمای وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی. [درون خطی]. Available: <https://www.farhang.gov.ir/fa/intro/rules/>. arzeshyabihonarmandan
- [3]. M. c. Gray و J. Heilbrun, The economics of arts and culture, Cambridge, : Cambridge University Press, 2004.
- [۴]. توکلی، تبسم و مؤذن جمشیدی، هما. بررسی عوامل مؤثر بر قیمت آثار تجسمی مبادله شده در ۱۰ گالری منتخب شهر تهران (نمونه پژوهی آثار نقاشی و حجم)، اقتصاد شهری، جلد دوره دوم، شماره ۱، توالی ۲، ۱۳۹۶.
- [5]. "artdex," [درون خطی]. Available: <https://www.artdex.com/history-of-auctions-auction-houses>.
- [6]. "stafista," [درون خطی]. Available: <https://www.stafista.com/statistics/272983/market-share-of-art-auction-revenue-and-lots-sold-by-auction-house>.
- [7]. "artprice," [درون خطی]. Available: <https://imgpublic.artprice.com/pdf/the-art-market-in-2022.pdf>.
- [8]. "observer," [درون خطی]. Available: <https://observer.com/2023/05/china-rebounds-auction-houses/>.
- [9]. "forbes," [درون خطی]. Available: <https://www.forbes.com/sites/matthewerskine/2023/04/10/highlights-of-the-art-market-in-2022/?sh=764682f71164>.
- [10]. "artprice," [درون خطی]. Available: <https://imgpublic.artprice.com/pdf/the-art-market-in-2022.pdf>.
- [11] C. McAndrew, "the art market in 2022," An Art Basel & UBS Report, <https://theartmarket.artbasel.com/>, 2023.
- [۱۲]. زرلونی، الیسا. اقتصاد هنر معاصر، تهران، فرهنگستان هنر، ۱۳۹۵.
- [۱۳]. پایگاه خبری حراج باران. [درون خطی]. Available: <http://baranauction.com>.
- [۱۴]. پایگاه خبری حراج ملی. [درون خطی]. Available: <https://melliauction.com>.
- [۱۵]. پایگاه خبری حراج رخ ست. [درون خطی]. Available: <https://rokhsat.net>.
- [16]. [درون خطی]. Available: <https://smartauctionhouse.com/>.
- [17]. [درون خطی]. Available: <https://www.khabaronline.ir/news/1646244/%D8%AD%D8%B1%D8%A7%D8%AC-%D8%AA%D9%8>.
- [18]. [درون خطی]. Available: <https://tehranauction.com>.

پیوست: جدول فروش حراجی‌های هنری ایران

(داده‌های این جدول بر مبنای گزارش‌های منتشر شده در پایگاه‌های اینترنتی هریک از حراج‌های زیر گردآوری شده است).

دوره	عنوان حراج	تاریخ	میزان فروش (ریال)	تعداد اثر ارائه شده	نرخ رسمی دلار (ریال)	میزان فروش (دلار)
حراج تهران						
۱	حراج هنر مدرن و معاصر ایران	خردادماه سال ۱۳۹۱	۲۱,۵۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۱۷۳	۲۳۰۰۰	۹۳۴,۷۸۳
۲	حراج هنر مدرن و معاصر ایران	خردادماه سال ۱۳۹۲	۶۵,۴۵۰,۰۰۰,۰۰۰	۸۲	۳۵۰۰۰	۱,۸۷۰,۰۰۰
۳	حراج هنر مدرن و معاصر ایران	خردادماه سال ۱۳۹۳	۱۳۲,۵۷۰,۰۰۰,۰۰۰	۹۰	۳۲۰۰۰	۴,۱۴۲,۸۱۳
۴	حراج هنر مدرن و معاصر ایران	خردادماه سال ۱۳۹۴	۲۰۵,۹۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۱۲۶	۳۴۰۰۰	۶,۰۵۵,۸۸۲
۵	حراج هنر مدرن و معاصر ایران	خردادماه سال ۱۳۹۵	۲۵۳,۶۲۰,۰۰۰,۰۰۰	۸۰	۳۷۰۰۰	۶,۸۵۴,۵۹۵
۶	حراج هنر معاصر ایران	دی‌ماه سال ۱۳۹۵	۱۲۳,۴۴۰,۰۰۰,۰۰۰	۱۲۰	۳۹۰۰۰	۳,۱۶۵,۱۲۸
۷	حراج هنر کلاسیک و مدرن ایران	تیرماه سال ۱۳۹۶	۲۶۱,۱۳۰,۰۰۰,۰۰۰	۷۲	۳۸۰۰۰	۶,۸۷۱,۸۴۲
۸	حراج هنر معاصر ایران	دی‌ماه سال ۱۳۹۶	۱۴۴,۹۲۰,۰۰۰,۰۰۰	۱۲۰	۳۸۰۰۰	۳,۸۱۳,۶۸۴
۹	حراج هنر کلاسیک و مدرن ایران	تیرماه سال ۱۳۹۷	۳۱۳,۷۸۰,۰۰۰,۰۰۰	۸۰	۴۲۵۰۰	۷,۳۸۳,۰۵۹
۱۰	حراج هنر معاصر ایران	دی‌ماه سال ۱۳۹۷	۳۴۴,۰۳۰,۰۰۰,۰۰۰	۱۱۴	۴۲۰۰۰	۸,۱۹۱,۱۹۰
۱۱	حراج هنر کلاسیک و مدرن ایران	تیرماه سال ۱۳۹۸	۴۳۷,۰۴۰,۰۰۰,۰۰۰	۸۰	۴۲۰۰۰	۱۰,۴۰۵,۷۱۴
۱۲	حراج هنر معاصر ایران	دی‌ماه سال ۱۳۹۸	۳۱۷,۱۷۰,۰۰۰,۰۰۰	۱۱۸	۴۲۰۰۰	۷,۵۵۱,۶۶۷
۱۳	حراج هنر مدرن و معاصر ایران	دی‌ماه سال ۱۳۹۹	۸۷۹,۴۲۰,۰۰۰,۰۰۰	۱۱۰	۴۲۰۰۰	۲۰,۹۳۸,۵۷۱
۱۴	حراج هنر معاصر ایران	مردادماه سال ۱۴۰۰	۴۲۷,۱۸۰,۰۰۰,۰۰۰	۱۲۰	۲۳۰۰۰۰	۱,۸۵۷,۳۰۴
۱۵	حراج هنر مدرن ایران	دی‌ماه سال ۱۴۰۰	۱,۵۸۸,۹۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۸۰	۲۵۰۰۰۰	۶,۳۵۵,۶۰۰
۱۶	حراج هنر معاصر ایران	تیرماه سال ۱۴۰۱	۷۸۱,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۱۲۰	۲۷۲۰۰۰	۲,۸۷۱,۳۲۴
۱۷	حراج هنر معاصر ایران	تیرماه سال ۱۴۰۲	۲,۱۱۲,۱۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۱۱۰	۵۰۰۰۰۰	۴,۲۲۴,۲۰۰
حراج باران						
۱	نخستین حراج باران	مهرماه سال ۱۳۹۵	۲۶,۵۶۰,۰۰۰,۰۰۰	۶۶	۳۹۰۰۰	۶۸۱,۰۲۶
۲	دومین حراج باران	دی‌ماه سال ۱۳۹۶	۱۷,۵۵۰,۰۰۰,۰۰۰	۵۶	۳۸۰۰۰	۴۶۱,۸۴۲
۳	سومین حراج باران	اسفندماه سال ۱۳۹۷	۱۱,۷۶۹,۰۰۰,۰۰۰	۶۵	۴۲۵۰۰	۲۷۶,۹۱۸
۴	چهارمین حراج باران	آبان‌ماه سال ۱۳۹۸	۲۶,۰۲۶,۰۰۰,۰۰۰	۹۴	۴۲۰۰۰	۶۱۹,۶۶۷
حراج رخ ست						
۱	حراج رخ ست	بهمن‌ماه سال ۱۴۰۰	۲۲۸,۵۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۵۹	۲۵۰۰۰۰	۹۱۴,۰۰۰

از حراج‌های دیگر اطلاعاتی در دست نیست.

گزیده سیاستی

با توجه به خلأ جدی تنظیم‌گری در حوزه حراجی‌های هنری برای مسائلی چون تضمین اصالت، شناسنامه آثار، ثبت جریان معاملاتی، نهاد ناظر و توزیع جغرافیایی، تدوین قانون یا مقررہ مستقل برای این حوزه با توجه به الزامات حال و آینده ضروری است.

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

تهران، خیابان پاسداران، روبروی پارک نیاوران (ضلع جنوبی، پلاک ۸۰۲)

تلفن: ۷۵۱۸۳۰۰۰ صندوق پستی: ۱۵۸۷۵-۵۸۵۵ پست الکترونیک: mrc@majles.ir

وبسایت: rc.majles.ir